

**Âşık Veysel'in Gönül Gözünden İnsan
Hakları Eğitimi**

Prof. Dr. Cem TUNA

Âşık Veysel'in Gönül Gözünden İnsan Hakları Eğitimi
Cem TUNA

ORCID No: 0000-0002-6846-8676

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ISBN: 978-625-6579-96-5

Paradigma Akademi

Yayınları Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Yönetmeni

Nevin SUR

Kapak

Himmet AKSOY

Dizgi

Durmuş KAÇAR

Matbaa

Meydan Baskı

Sertifika No: 69606

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve

ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN YÜZÜNCÜ YILI

Aralık 2023

İçindekiler

İçindekiler	iii
Önsöz	vi
Giriş	1
Yöntem	6
Âşık Veysel'in Hayatı ve Eğitimci Yönü	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	13
1. Kişinin Hakları ve Ödevleri	13
1.1. Yaşama Hakkı.....	13
1.2. Kişi Dokunulmazlığı, Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı	18
1.3. Eşitlik Hakkı	22
1.4. Özel Hayatın Gizliliği	25
1.5. Haberleşme Özgürlüğü	27
1.6. Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü	28
1.7. Din ve Vicdan Hürriyeti.....	30
1.8. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti	35
1.9. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti	36
1.10. Bilim ve Sanat Hürriyeti	38
1.11. Mülkiyet Hakkı	38
1.12. Hak Arama Özgürlüğü ve Hakkını Koruma.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	43
2. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler	43
2.1. Ailenin Korunması Hakkı.....	43

2.2. Eğitim ve Öğrenim Hakkı	49
2.3. Çalışma Hakkı.....	58
2.4. Sağlık ve Hasta Hakkı	68
2.5. Gençliğin Korunması	72
2.6. Sporun Geliştirilmesi.....	75
2.7. Sosyal Güvenlik Hakkı	75
2.8. Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması....	77
2.9. Sanatın ve Sanatçının Korunması	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
3. Siyasî Haklar ve Ödevler	79
3.1. Vatandaşlık Hakkı.....	79
3.2. Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı	91
3.3. Vatan Hizmeti	92
3.4. Kamu Hizmetlerine Girme	93
3.5. Dilekçe Hakkı.....	94
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	95
4. Yeni Haklar ve Ödevler	95
4.1. Engelli Hakları	95
4.2. Tüketici Hakları	99
4.3. Çevre Hakkı	101
4.4. Barış Hakkı	110
Sonuç ve Değerlendirme	115
Kaynakça.....	127

Özgeçmiş

Prof. Dr. Cem TUNA

1968 Amasya doğumludur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1993 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1997 yılında YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında yüksek lisansını, 2003 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri doktora programını tamamladı. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA)'nın Türkoloji Projesi çerçevesinde Kosova Priştine Üniversitesi, Prizren Eğitim Fakültesi, Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğretim elemanı olarak 2004–2007 yılları arası görev aldı. 2007-2012 yılları arası YYÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimlerinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2012 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde göreve başladı. 2015 yılında Eğitim Yönetimi alanında doçent unvanı aldı. 2016-2019 yılları arası Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanlığı ve Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yürüttü. 2019 yılında ikinci üniversite olarak Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Şubat 2021'de Eğitim Yönetimi Anabilim Dalında profesör olarak atandı. Halen RTEÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yayınlanmış ortak kitabı, kitap bölümleri ve eğitim bilimleri alanında makaleleri bulunmaktadır. Yazar evli ve iki çocuk sahibidir.

İletişim: cem.tuna@erdogan.edu.tr

Önsöz

29 Aralık 2022 tarih ve 32058 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan genelge ile 2023 yılının Âşık Veysel Yılı olarak kutlanması kabul edilmiştir. Âşıklık geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri olana Âşık Veysel'in yalın bir Türkçe ile ortaya koyduğu eserlerinde, hüzün, yaşama sevinci, doğa ve insan sevgisi, dostluk, birlik ve beraberlik üzerine gelecek nesillere diziler armağan ettiği belirtilmiştir. Sözlü kültür geleneği içinde yetişen ve halk kültüründen beslenen Âşık Veysel, asırlar boyunca birikerek, büyüyerek gelen zengin kültür mirasımızın temel taşlarından biri olma özelliğine sahiptir. 1973 yılında vefat eden Âşık Veysel'in vefatının 50. Yılı olan 2023 yılı için UNESCO tarafından anma ve kutlama yıldönümleri arasına alınmıştır. Sazı ve sözüyle dünya penceresinden insanlığa seslenen Âşık Veysel hürmetle ve rahmetle anılarak yurt içi yurt dışı etkinlikler düzenlenerek ilgili bakanlıklar, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülecektir (Resmi Gazete, 2022).

Âşık Veysel'in şiirlerinde sevgi, birlik ve beraberlik, çalışkanlık ve üretim, milli bilinç, doğruluk ve dürüstlük, saygı, sabır, cesaret gibi değerler yer almış veilmek ilmek işlenmiştir. Bütün şiirlerinde insan, insani değerler, tutumlar ve davranışlar ele alınmış, “Dava insanlık davası” dizesiyle insan hakları konusunun zirvesine ulaşılmıştır. Bu çerçevede Âşık Veysel sazı-sözü şiirleri, yaşamı, uygulamaları ile bir açıdan yılmaz, yorulmaz bir insan hakları savunucusu olmuş, insan hakları eğitimi yapmıştır.

Bu çalışma Âşık Veysel'in insan hakları eğiticiği yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türkiye'de örgün

eğitimde ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite ders programlarında insan hakları eğitimi dersleri yer almaktadır. İnsan hakları eğitimi sadece ders kitapları ile sınırlı olmayıp, resim, şiir, tiyatro, drama, müzik, film, spor gibi birçok yollarla yapılabilir. Âşık Veysel'in şiirlerine insan hakları eğitimi açısından yaklaşım, onun düşüncelerinin ders programlarında daha çok yer alması, ülkemiz ve dünyada daha çok tanınması yolunda denizde damla misali katkı sağlaması açılarından faydalı olacağı ümit edilmektedir.

Bu çalışmayı 2022 yılında vefat eden Prof. Dr. Necmettin TOZLU hocama ithaf ediyorum.

Prof. Dr. Cem TUNA

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Çayeli-Rize/ 2023

Giriş

Günümüz dünyasının en önemli konularından biri insan haklarıdır. “İnsan hakları, insanın sadece insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu, onun kişiliğini ve değerlerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, üstün, evrensel ilke ve kurallar bütününe denir” (Karaman Kepenekci 2014: 51). “Herhangi bir ayırım olmaksızın bütün insanlara tanınan ideal haklar listesidir” (Tuna, 2020: 1269).

Temel insan hakları nitelikleri bakımından birtakım özelliklere sahiptir. “İnsan hakları evrenseldir, doğuştandır, toplum öncesidir. Mutlaktır, vazgeçilmezdir, birey haklarıdır” (Çeçen 1995: 71). “Esas olarak devlete karşı ileri sürülen haklardır, insan hakları iddialarının muhatabı prensip olarak devlettir” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 19 vd; Tuna, 2020: 1269).

İnsan hakları tarihsel olarak birçok dönemler geçirmiş, özellikle geçen yüzyılda uluslararası alanda ilanı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile olmuştur. Bildirgede bütün insanlar için temel insan hakları sıralanmıştır. “Dünyadaki çeşitli değer sistemlerinin bir sentezi olan bildirgedeki belirtilen hakların sınırlarını kesin bir biçimde çizmek ve ayırmak güçtür” (Friedrich 1999: 113). “Bununla birlikte; insan kişiliğine ilişkin haklar, yurttaşlık ve kamu hakları, siyasi haklar, ekonomik ve sosyal haklar, kültürel haklar, özel statü hakları gibi ana başlıklarda toplanabilir” (Dursun 1991: 173; Karatepe 2013: 48; Mourgeon 1991: 11). “Türkiye’de yürürlükte olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının insan hakları konusunda öngördüğü

sınıflandırma, Koruyucu Haklar (Kişisel Haklar), İsteme Hakları (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar), Katılma Hakları (Siyasal Haklar) biçimindedir” (Altuntaş 2002: 56). Bu hakları bir tablo ile göstermek mümkündür (Tuna, 2020: 1270):

Tablo 1: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na Göre İnsan Haklarının Sınıflaması

Kişinin Hakları ve Ödevleri	Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler	Siyasî Haklar ve Ödevler
<ul style="list-style-type: none">• Kişi dokunulmazlığı• Kişi özgürlüğü ve güvenliği• Özel hayatın gizliliği• Konut dokunulmazlığı• Haberleşme özgürlüğü• Yerleşme ve seyahat özgürlüğü• Din ve vicdan özgürlüğü• Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü• Düşünce ve kanaat özgürlüğü• Bilim ve sanat özgürlüğü• Basın özgürlüğü	<ul style="list-style-type: none">• Ailenin korunması,• Eğitim ve öğrenim hakkı,• Çalışma hakları,• Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt,• Ücrette adalet sağlanması• Sağlık, çevre ve konut hakkı,• Gençliğin korunması ve spor hakkı,• Sosyal güvenlik hakları,• Tarih, kültür ve tabiat varlıklarını	<ul style="list-style-type: none">• Türk Vatandaşlığı• Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakları• Siyasi Partilerle İlgili Hükümler• Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı• Vatan Hizmeti• Vergi Ödevi• Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı

<ul style="list-style-type: none">• Süreli ve süresiz yayın hakkı• Dernek kurma özgürlüğü• Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı• Mülkiyet hakkı	n korunması	
--	----------------	--

Kaynak: Altuntaş 2002: 56; Gözler 2015: 155-157; Karaman Kepenekci: 2014: 243-246.

İnsan haklarının en çok yapılan sınıflamalarından başka biri de (Görmez ve İşler, 2019: 72-73; Erdoğan ve Tuna 2022: 3), özellikleri dikkate alındığında birinci kuşak haklar (klasik), ikinci kuşak haklar (sosyal ve ekonomik), üçüncü kuşak haklar (dayanışma) ve dördüncü kuşak haklar (insan onurunu koruma) şeklinde dört kategoriye ayrılmasıdır. Klasik haklar olarak da ifade edilen birinci kuşak haklar, kişileri devlete ve topluma karşı koruyan, onların özgürce gerçekleştirebilecekleri eylemleri destekleyen, dokunulamayan ve devredilemeyen hakları savunan ve bireylerin devlet yönetimine katılmalarını güvence altına alan haklardır. Yaşama hakkı, konut dokunulmazlığı, kişi dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, eşitlik, din ve vicdan özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, düşünme ve düşüncüyü açıklama özgürlüğü, dernek kurma hakkı, dilekçe hakkı, kamu hizmetine girme hakkı sayılabilir.

İkinci kuşak haklar (Görmez ve İşler, 2019: 73-74; Erdoğan ve Tuna 2022: 4), ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olarak da adlandırılmaktadır. Sosyal, kültürel ve

ekonomik haklar kişileri toplumsal müdahalelere karşı koruyan, insanca yaşamak ve muamele görmek için belirli bir hayat standardını güvence altına alan ve birinci kuşak haklardan yararlanılabilmemesine fırsat tanıyan, bu amaçla kişilerin devletten ve toplumdan gerçekleştirmelerini talep edebilecekleri haklardır. İkinci kuşak insan hakları olarak; eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, ailenin korunması hakkı, sendika hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı vb. sayılabilir.

Üçüncü kuşak haklar (Görmez ve İşler, 2019: 74; Erdoğan ve Tuna 2022: 4): Bu haklar mücadele sonucunda değil; bireyler, gruplar ve devletlerarasındaki dayanışmaya bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyadaki gelişme ve değişimler sonucu ortaya çıkan ama henüz tam olarak tanımlanmış ve tamamlanmış olmaktan çok, bugün insanlık hakkı olarak görülebilir. Üçüncü kuşak insan hakları şunlardır: Çevre hakkı, tüketici hakları, ortak mirası koruma hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı.

Dördüncü kuşak haklar ise özellikle bilimin kötüye kullanılması olasılığına karşın insan onurunu koruma ile ilgilidir.

Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre insan haklarının sınıflaması üç bölüm halinde takip edilmiş, yeni gelişmekte olan üçüncü kuşak haklar yeni haklar ve ödevler başlığı altında dördüncü bölüm olarak ele alınmıştır. Âşık Veysel'in şiirlerinde insan onuruna saygı gösterilmekle birlikte, insan vücudu aleyhine deneyler söz konusu olmadığı için bu haklar kapsam dışı bırakılmıştır.

İnsan hakları hukuk, sosyoloji, felsefe, din, eğitim, edebiyat gibi birçok alanda bilimsel çalışmanın konusu olmuştur. Edebiyat alanında Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy gibi edebiyatçılarımız, sanatçılarımız eserlerinde insan haklarına yer vermişlerdir. Eserlerinde insan haklarına yer veren sanatçılardan biri de halk ozanımız Âşık Veysel'dir. Onun şiirlerinin toplandığı eseri “Dostlar Beni Hatırlasın” dır. Âşıklar, yaşadıkları çağın olaylarını, halkın sosyal durumunu, kendi düşüncesini, kanaatini, dünya görüşünü, sorunları ve çözüm önerilerini yansıtan sanatçı kişilerdir. Âşık Veysel şiirlerinde aşk, doğa, dert, eleştiri, dini-tasavvufi, milli, düşünceye dayalı, kendisi, ünlü kişiler, gurbet, gönül, yurt, yöre, öğüt, fanilik, hak, hukuk, bir açıdan insan hakları gibi konulara yer vermiştir (Kaya, 2011: 79-80).

“İnsan hakları eğitimi, herkeste insan haklarına saygı ile bu hakları koruma ve yararlanma bilincini geliştirmek amacıyla uygun içerik, materyal ve yöntemlerle verilen eğitime denir. Bu materyallerden biri insan hakları ile ilgili şiirler olabilir” (Karaman Kepenekci, 2000; Tuna, 2020: 1271). Avrupa İnsan Hakları Divanı Hâkimi olarak bir dönem Türkiye’yi temsi eden Prof. Dr. Kemal Fikret Arık’a göre; Âşık Veysel *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı şiirlerinin toplandığı kitapta hem doğruyu, hem hakkı, hem de güzeli öğretmekte (Makal, 1993: 58-60) adeta şiirlerle insan hakları eğitimi yapmakta, okuyucuya dersler vermektedir.

Bu çalışmada Âşık Veysel’in şiirlerinin toplandığı *Dostlar Beni Hatırlasın*’ da günümüz insan hakları eğitimi

incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- 1- *Dostlar Beni Hatırlasın'* da günümüz kişinin hakları ve ödevlerine yansımaları nelerdir?
- 2- *Dostlar Beni Hatırlasın'* da günümüz sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlere yansımaları nelerdir?
- 3- *Dostlar Beni Hatırlasın'* da günümüz siyasal haklar ve ödevlere yansımaları nelerdir?
- 4- *Dostlar Beni Hatırlasın'* da günümüz yeni haklar ve ödevlere yansımaları nelerdir?

Yöntem

Dostlar Beni Hatırlasın' da günümüz insan haklarına yansımalarının incelendiği çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Çalışmada Aşık Veysel'e ait olan *Dostlar Beni Hatırlasın (Aşık Veysel-Hayati ve Bütün Şiirleri)*' in bütün şiirleri ile başka kaynaklarda yer alan diğer şiirleri okunmuştur. Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından hazırlanmış ve İnkılap ve Aka Yayınevleri tarafından yayınlanan eser esas olarak alınmıştır (Hazırlayan Ümit Yaşar Oğuzcan, 2001). Bu temel eserin yanında diğer eserlerden de yararlanılmıştır. Kişisel, sosyal ve ekonomik, siyasal ve yeni haklar ile ilgili görülen dizeler bulgu olarak tespit edilmiş, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım-Şimşek 2008: 227). Bu amaçla toplanan veriler önce insan

hakkının yaşama, eğitim, çalışma, vatandaşlık, barış gibi kodlar adı altında kavramsallaştırılmış, daha sonra tümevarıma dayalı olarak düzenlenmiş, kodlar kişisel, ekonomik ve sosyal, siyasal ve yeni haklar olarak kategorilere ayrılmış ve buna göre verileri açıklayan tema olarak insan hakları saptanmıştır. Verilerin içindeki saklı olabilecek insan hakları eğitimi ile ilgili gerçekler ortaya konulmuştur.

Âşık Veysel'in Hayatı ve Eğitimci Yönü

Âşık Veysel Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde 1894 yılının güz aylarında doğmuştur. Veysel Karani'ye atfen adı Veysel olarak konulur. Vefat eden kardeşleri dışında ağabeyi Ali ve kız kardeşi Elif ona daima yardımında bulunur. Yedi yaşında geçirdiği çiçek hastalığı nedeniyle bir gözü, daha sonra da üzücü bir kaza sonucu diğer gözü olmak üzere iki gözü görme engelli olur. İlerleyen yıllarda babası ona oyalanması amacıyla saz alır. Veysel gittikçe iyi saz çalan bir usta olur (Kaya, 2011: 19-24).

Evlenerek kendisine bakacak eşi ve çocuklarının olması düşüncesiyle ailesi tarafından 1919 yılında yakınlarından Esmâ ile evlendirilir. Bu evliliği sekiz yıl sürer. Bu evlilikten doğan iki çocuğu da yaşamaz vefat eder, karısı da bir başkası ile kaçar. Daha sonra ikinci evliliğini yapar ve yedi çocuğu olur, biri vefat eder. 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer'in teşvikiyle I. Sivas Halk Şairleri Bayramına katılır ve tanınmaya başlar. Geçimini sazdan temin ederek 1933' den 1940'a kadar arkadaşı Cört İbrahim ile ülkeyi dolaşır. 1940'dan 1960' a kadar Küçük Veysel ile ülkeyi dolaşmaya devam eder. 1941-1946 yılları arası Köy Enstitülerinde saz

öğretmenliği yapar. 1952 yılında İstanbul'da kendisi için bir jübile yapılır. Son konserini 1971 yılında Hacıbektaş'ta verir. 21 Mart 1973' de akciğer rahatsızlığı nedeniyle vefat eder, vasiyeti üzerine köyüne, doğduğu yere defnedilir (Kaya, 2011: 25-34).

Sağlığında hemen hemen bütün Anadolu'yu elinde sazı, yanında bir yoldaşı ile gittiği her yere halk şiirinin iklimini götüren Âşık Veysel, öldükten sonra da seslenmeyi sürdürmüştür (Makal, 1993: 52).

“Aslıma karışıp toprak olunca

Çiçek olur mezarımı süslerim

Dağlar yeşil giyer bulutlar ağlar

Gökyüzünde dalgaları seslerim” (Makal, 1993: 52)

Âşık Veysel tek bir satır okumadığı, yedi yaşından itibaren bir tek nokta, bir tek çizgi görmediği halde, halk edebiyatımıza güzel şiirler kazandırmıştır. Şöhreti Azerbaycan'a, Türkistan'a, Kırım'a, Balkanlara ve dünyanın çeşitli coğrafyalarına uzayan şairlerimizden biri olmuştur. Türkiye'de, Yunus Emre gibi birliği, beraberliği sağlamak, taassubu ve mezhep kavgalarını ortadan kaldırmak için, lirik ve didaktik şiirleriyle devletine ve milletine hizmet eden halk şairleri arasında müstesna yerini almıştır (Bakiler, 2008: 40).

Âşık Veysel özel gereksinimli birey olarak, gözleri görme engelli olmakla birlikte gönlünden, kalbinden dünyaya bin bir göz açılmış, o dünyadan yolumuza, insanlığa ışıklar saçmış ve saçmaya devam etmektedir (Bakiler, 2008: 56).

Âşık Veysel oluşunda gözlerini kaybetmesinin tesiri olmakla birlikte gözleriyle değil gönlüyle gördüğünü belirtmiştir (Bakiler, 2008: 119).

Âşık Veysel ilk eğitimini ailede anne ve babasından almış, milli ve manevi değerlerle yetişmiştir. Bu aile eğitiminin temelinde, Anadolu'da halk kültürü adı verilen atalardan torunlara kalma görgü, bilgi ve tecrübelerden, aydınların kültüründen süzölmüş değerlerden, sadece Türk vatanından değil dünya coğrafyasından yurdumuza akan, çeşitli insanlık hadise ve hareketlerinden edinilmiş bir irfanla kültürlü saz şairlerinin kudretli bir temsilcisi olmuştur (Bakiler, 2008: 117-118).

Babasının; hem oyalanması hem de gelecekte geçimini sağlayacak bir mesleği olması düşüncesiyle aldığı saz onun hayatını değiştirmiştir. Komşuları Molla Hüseyin ve Çamşıhlı Ali Ağa'dan saz dersleri alarak onlardan çok kazanımlar elde etmiştir (Kurtoglu, 2017: 106). Bundan sonra köy düğünlerinde saz çalmak ve söylemek için gitmiş, geçimini temin etmeye başlamıştır. Âşık Veysel eski Türk edebiyatından Emrah, Karacaoğlan ve Yunus Emre'yi sevdiğini söylemiş (Bakiler, 2008: 90), kendini sürekli geliştirmiştir.

Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi halka hoşgörü ve insan sevgisini yayan Türk büyükleri birer halk eğitimcisi olarak tarihe geçmişlerdir (Akyüz, 2021: 54-57). Âşık Veysel, yazdığını şiirler, okuduğu türküler, sohbetler, konuşmalar ve yaşantısıyla halkın eğitimci olmuş bir halk eğitimcisidir. Yaygın eğitimciliğinin yanında Köy Enstitüleri okullarında örgün eğitim içinde saz öğretmenliği yapmıştır.

Bu açıdan Âşık Veysel'i hem yaygın hem de örgün eğitimci olarak kabul etmek mümkündür.

Âşık Veysel'in eğitimciliği ile ilgili çeşitli bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Yurduşen (2013) yılında yaptığı çalışmada Âşık Veysel'in şiirlerinde eğitsel ve öğretisel unsurları ortaya koymuştur. Âşık Veysel'in eğitsel ve öğretisel boyuttaki 45 şiiri, grafik ve tablolarla detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Eldeki veriler ışığında bu şiirler konularına göre incelenerek, şiirlerde en çok yer alan 7 kavramın grafiksel ve tablosal analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda genel sıralama yapıldığında “Eğitim”, “Vatan Sevgisi”, “Doğruluk-Dürüstlük”, “Bilim”, “Ahlâk”, “Çalışmak”, “Birlik Beraberlik” kavramlarına Şairin, sıkça yer verdiği saptanmıştır (Yurduşen, 2013: 136).

Kurtoğlu (2017)' de Âşık Veysel'in şiirleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmada “Sevgi, birlik ve beraberlik, çalışkanlık, millî bilinç, mücadelecilik, doğruluk, dürüstlük, büyüklere saygı, eşitlik, sabır ve cesaret, fedakârlık, feragat, diğerkâmlık, tasarruf ve ümitvarlık” ve diğer değerler tespit edilmiştir (Kurtoğlu, 2017: 119).

Yığman (2019)' da benzer başlık altında çalışma yapmış, araştırmada elde edilen bulgulara göre Âşık Veysel'in şiirlerinde tespit edilen değerlerin bilimsel, dinî, politik ve sosyal değerler ağırlıklı olduğu görülmüştür. İnsanların ve toplumların yaşamında önemli yer tutan birçok değeri işlediği belirlenen Âşık Veysel'in şiirlerindeki değerlerin, eğitim-öğretim sürecinde de kullanılabilceği sonucuna ulaşılmıştır (Yığman, 2019: VII).

Karaçağıl (2019: III)' da Âşık Veysel'in şiirleri, vatan, millet, din, bayrak kavramları açısından incelenmiş, çalışmada âşıklık geleneği hakkında temel veriler sunulduktan sonra Âşık Veysel'in yaşamı, şiirlerindeki vatan, millet, bayrak ve din olguları üzerinde durulmuştur.

Özdemir (2018)' de Âşık Veysel'in şiirlerinde sosyal eleştiriler üzerinde durmuş, eğitici mesajları gözler önüne sermiştir. Çalışmada Türk toplumunun geleceğe sağlam adımlarla ulaşabilmesi için, şiirlerinde sosyal hayatın aksayan yönlerini dile getiren Âşık Veysel, insanın yaratılıştan gelen eşitliğe sahip olduğu fikrine bağlı olarak, şiirlerinde toplumsal açıdan birlik ve beraberlik içerisinde olunması gerektiğini açıkça belirtmiştir. O, insana ait tüm olumsuz tutum ve davranışlara karşı eleştirel bir tavır almıştır. Gelenek ve göreneklerin milletinin en büyük değerleri olduğu fikrinden hareketle, kültürel yozlaşmanın sosyal hayata etkilerini açıklamıştır. Şiirlerinde, eleştirinin yıkıcı olan yönünü değil yapıcı olan tarafını benimseyerek, zamanının çok ötesinde bir insan olduğunu kanıtlamıştır (Özdemir, 2018: 161).

İnsan sevgisi ile dolu olan Şairimiz *Âşıklar II* adlı şiirinde görme engelli olsa da, sevgisinin ıslıl ıslıl olduğunu, aşk tacını başına taktığını dile getirir.

“Olsa da gözleri âmâ

Sevgisi ıslır dâima

Her âşık da gider amma

Aşk tacını takar gider” (Oğuzcan, 2001: 109)

Âşık Veysel ile ilgili bu bilgilerden sonra, sonraki bölümlerde *Dostlar Beni Hatırlasın'* ın günümüz kişinin hakları ve ödevlerine, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlere, siyasal haklar ve ödevlere, yeni haklara yansımaları bulguları ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kişinin Hakları ve Ödevleri

Burada yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı, eşitlik hakkı, din ve vicdan hürriyeti, düşünce ve kanaat hürriyeti, hak arama özgürlüğü ve hakkını koruma gibi haklar incelenmiştir.

1.1. Yaşama Hakkı

Yaşama, insanın en temel hakkıdır ve diğer bütün insan haklarının varlık şartıdır. “Yaşama hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında bir insan hakkı olarak tanınmış ve korunma altına alınmıştır. Yaşama hakkı, kişiyi fiziki ve manevi varlığına son verecek kamu otoritesi müdahalelerinden korur. Kişinin hayatına son verme (öldürme) eylemi yasalar tarafından yasaklanmıştır” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 49 vd). “Geniş anlamda devletler, vatandaşlarının yaşamlarını sürdürebilmelerine uygun imkân ve ortamları hazırlamakla da yükümlüdür” (Tuna, 2020: 1272). Çalışmada öneminden dolayı yaşam hakkı ilk ve ayrı bir başlık olarak incelenmiştir.

Âşık Veysel (Şair, Ozan)’ e göre ömür, insanın sahip olduğu en büyük hazinelerden biridir. İnsanca yaşamak herkesin en doğal hakkıdır. İnsan bu hakkını en güzel biçimde kullanabilmeli, nihayetinde süreli olan ömrünü mutlu sürdürebilmelidir.

“Veysel günler geçti yaş altmış oldu

Döküldü yaprağım güllerim soldu

Gemi yükün aldı gam ilen doldu

Harekete kimse mâni olamaz” (Oğuzcan, 2001: 42)

Yaşama hakkının kullanılabilmesi için doğal felaketlere hazırlıklı olunmalı ve gerekli tedbirler alınmalıdır. *Kızılırmak II* adlı şiirde Şair ırmak felaketlerine dikkat çeker. Kızılırmak'ta gelin-kız, genç-yaşlı demeden birçok canın yitirildiği ifade edilir. Hatta o yörenin tanınmış şahsiyetlerinden Mehmet Özbek'in de Kızılırmak'ı buz tutmuş sanarak atıyla geçerken canını zor kurtardığı belirtilir.

“Gelin yedin kızlar yedin

Nice elâ gözler yedin

Seksen doksan yüzler yedin

Kızılırmak seni seni

Atı sürdü Mehmet Özbek

Yüzü tutmuş sandı buz pek

Az kaldı ki ola helâk

Kızılırmak seni seni” (Oğuzcan, 2001: 135)

Her sene can kayıplarından dolayı Ozan, Kızılırmak'a kızar ve onu Cehenneme sürmek ister.

“Üzerine köprü kursam

Arzun yerine getirsem

Seni cehennem'e sürsem

Kızılırmak seni seni” (Oğuzcan, 2001: 136)

Doğal afetlerden biri de depremlerdir. Şair 1939 yılında Erzincan'da meydana gelen deprem için ağıt yakmıştır. Nice insanımızın vefat ettiği, nicesinin yaralandığı depremi *Erzincan* adlı şiirde büyük felaket olarak gözler önüne sermiştir.

“Sam değmiş de bağlar dökmüş gazeli

Hanı harap olmuş Keşan Erzincan

Nice yiğitleri nice güzeli

Feleğin toruna düşen Erzincan

Kimi ana vermiş kimisi baba

Nice yavru vermiş gelmez hesaba

Felek kor insanı ne kaptan kaba

Tarihli felaket nişan Erzincan” (Oğuzcan, 2001: 178)

Deprem felaketinin zamanı belli değildir, gündüz, gece her an olabilir. Özellikle gece vakti herkesin uyuduğu saatlerde depremin zararı daha büyük olmaktadır.

“Bahar gelir güller açmaz bağında

Kâinat uykuda hep yatağında

Bir seher vaktinde uyku çağında

Feryadı dağlardan aşan Erzincan” (Oğuzcan, 2001: 178)

Şair, depremden sonraki yıllarda Erzincan'a gittiğini, hüznlendiğini, Allah'tan yardım dileyerek gayretle, çalışarak açılan yaraların sarılacağını belirtir.

“Dokuz kırk altıda uğradım gördüm
Veysel der içimden ağladım durdum
Bu ulu Tanrı’dan isteyin yardım
Gayret kuşağını kuşan Erzincan” (Oğuzcan, 2001:
178)

Âşık Veysel’in aile dostu olan Prof. Dr. Kemal Fikret Arık’ın, ölümün eşiğinde yazdığı hazin ve içli bir mektuba Şair, *Gine mi Ağladın Kirpikler Nemli* adlı şiiriyle manzum olarak cevap vermiş, onun derdiyle dertlendiğini, kendisine sabır ve metanet dilediğini belirtmiştir.

“Gine mi ağladın kirpikler nemli
Dostum niçin giyinmişsin karalar
Çiğ düşmüş gül gibi yüzünden belli
Senin derdin bu sinemi yaralar

Mihneti dünyaya tahammül gerek
Gâhi ağlayarak gâhi gülerek
Geçti günüm gözyaşlarım silerek
Veysel arar dertlerine çareler” (Oğuzcan, 2001: 211)

Uzun İnce Bir Yoldayım adlı şiirinde yaşama hakkını kullandığını, dünyanın iki kapılı bir hana benzediğini, günlerinin kimi zaman hüznü kimi zaman mutlu geçtiğini belirtir.

“Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldayım
Gidiyorum gündüz gece

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Şaşar Veysel işbu hale
Gâh ağlaya gâhi güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece” (Oğuzcan, 2001: 223)

Umut Yaşar adlı şiirinde Şair yaşamın, yaşam hakkının güzel olduğunu, insanın yaşamı sevdiğini, yaşama ümidinin her zaman sürdüğünü betimler.

“Dünya çok şirin geçilmez
Sağ oldukça umut yaşar
Seksen doksan yüz yaş olsa
Yine onda umut yaşar

Gönül umudun yoldaşı
Durmaz gezer dağı taşı
Son nefeste olsa kişi
Gine onda umut yaşar” (Oğuzcan, 2001: 236)

Ozanın bir özelliği de çevresindeki insanlara yaşamı sevdirmesi, yaşamın değerini bilmeyi öğretmesidir. Bunu okul öğrencileri ile söyleşilerinde, topluluk önünde verdiği konserlerde izleyicilerin yüzünde görmek mümkündür (Makal, 1993: 98).

Şairin umudu olsa da, her canlının yaşamının bir süresinin olduğunun farkındadır. *Son Şiiri*'nde gelmez bir yola gittiğini belirterek herkesle vedalaşır.

“Gemi bekliyor limanda
Tayfaları hazır onda
Gözüm kalmadı cihanda
Gelmez yola gidiyorum

Eşim dostum yavrularım
İşte benim sonbaharım
Veysel karanlık yollarım
Gelmez yola gidiyorum” (Oğuzcan, 2001: 237)

1.2. Kişi Dokunulmazlığı, Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı

Kişinin bedensel ya da bedensel özgürlüğüne kişi özgürlüğü adı verilir. Kişiyi özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakan, bir yere kapatmak ya da bedensel olarak engellemek yoluyla onun hareket özgürlüğünü ortadan kaldıran eylemler bu hakkı ihlal eder. Kişi güvenliği kişi özgürlüğünü tamamlayan bir haktır. “Kişi güvenliği, bireyin

bedensel bütünlüğünün her türlü keyfi müdahaleye karşı korunmasını, bireyin bu bakımdan kendisini güven içinde hissetmesinin sağlanmasını gerektirmektedir. Birey kendini güvende hissetmedikçe maddi ve manevi varlığını geliştirmesi mümkün gözükmemektedir” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 82). Anayasaya göre “herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma, geliştirme hakkına sahiptir. Kimseye işkence ve eziyet yapılmaz. Kimse insan onuruyla bağdaşmayan bir cezaya ya da davranışa tabi tutulamaz” (Arslan- Kayañççek 2010: 44-45).

Âşık Veysel toplumda kişilerin özgür, zarar görmeden güven içinde yaşamasını ister. Toplumda insanların güvenliğini, düzenini bozan konuların başında dürüst olmamak, bireyler arası ilişkilerde hile yapmak ve yalan söylemek olduğunu açıklar. Bunların yapılmaması kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi sayısız kazanımları beraberinde getireceğini vurgular. *İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa* adlı şiirinde bunların yapılmaması durumunda hangi sorunların ortadan kalkacağını sıralar.

“İnsanoğlu doğru yoldan şaşmazdı

İşde hiyle sözde yalan olmasa

Türlü türlü felâkete düşmezdi

İşde hiyle sözde yalan olmasa” (Oğuzcan, 2001: 63)

Bireylerin dürüst olması, doğruluktan ayrılmaması, herkesin birbirinden emin olması durumunda ticarete, alışverişte resmi evraklara ihtiyaç duyulmazdı. Başkasına kötülük düşünülmezdi. Bireylerin maddi ve manevi

bütünlüğüne saygı duyulduğunda aileyi bozan zina ve başka cinsel suçlar işlenmezdi.

“İstemezdi alış verişte senet
Kafalarda yerleşmezdi ihânet
Ne zina olurdu ne çapkın evlât
İşde hiyle sözde yalan olmasa” (Oğuzcan, 2001: 63)

Kişi haklarına saygı yerleştiğinde toplumda dezavantajlı konumda olan yetimler gözetilir, hakları yenmez, kamu kurumlarında rüşvet gibi vicdanları yaralayan suçlar işlenmez, toplum güven içinde mutlu olurdu. Kişi sorununu anlatmaya fırsat bulabilir, sözü kesilmez, susturulmazdı.

“Ne bir yetim hakkı ne de bir rüşvet
Yanmazdı gönüller olurdu hep şâd
Derdim anlatırken denmezdi kapat
İşde hiyle sözde yalan olmasa” (Oğuzcan, 2001: 63)

Böyle bir ortam olduğunda insanlar birbiriyle uğraşmaz, kötülük yapmaya meyilli olmazdı. Hatta cinayet, hırsızlık gibi kişi dokunulmazlığı, özgürlüğü ve güvenliğine zarar veren suçlar işlenmez, suç işlenmeyince hapishaneler dahi olmazdı.

“Bu güzel sohbette olmazdı fis fis
Çirkin işe meyyâl olmazdı nefis
Ne cinayet ne hırsızlık ne hapis
İşde hiyle sözde yalan olmasa” (Oğuzcan, 2001: 63)

Ozan; toplumda güven düzeninin sağlanması için uzun süredir çaba harcamakta olduğunu dile getirir. Güvenin olmadığı toplumda insanlar canlarını, mallarını, değerli eşyalarını koruma altına alır. Bu korumada başarılı olabilmek için sürekli dikkatli, uyanık olması onu zahmete sokar.

“Veysel bu yollarda sarfeder nefes
Herkesin elinde gezer bir kafes
Binbir türlü derdi çeker mi herkes
İşde hiyle sözde yalan olmasa” (Oğuzcan, 2001: 64)

Durum iyiye gitmemekte, kötülükler yaygınlaşmaktadır.
Durum adlı şiirde şöyle denir:

“Kötülükler memlekette kök saldı
Fitnelik fesatlık arttı çoğaldı
Bu işin islâhı Allah’a kaldı
Ulu Tanrım yardım etsin millete” (Oğuzcan, 2001: 75)

Şair *İraşit* adlı şiirinde kendisine çatan, sözleri ile rahatsız eden Raşit adlı bir kişiye nasihat eder.

“Sabah sabah bana çatma
Ne istersin bay İraşit
Uzun kısa söz uzatma
Sözlerimi duy İraşit

Ceplerinin dibi delik

Nedir sendeki bebelik

Ne sarhoşluk ne semelik

Sanki içmiş mey İraşit” (Oğuzcan, 2001: 210)

Âşık Veysel'in, şiirlerinde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve güvenliği anlamında halkın yapısını, özelliklerini, acılarını, dertlerini, problemleri ortaya koyan, ileri görüşlü, olayları ve problemleri yorumlayabilen, sentezini yapabilen, mücadele eden ve çözüm üreten bir kişi olduğu ifade edilebilir (Kaya, 2011: 89).

1.3. Eşitlik Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının temel esaslarından biri kanun önünde eşitlik ilkesidir. Buna göre “herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” (Arslan-Kayanççek 2010: 39). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine göre (Karaman Kepenekci 2014: 277) “Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler”. İnsan Hakları alanında Hz. Peygamberin Veda Hutbesinde insanların eşitliği ile ilgili ilkeler getirilmiştir. Buna göre; “İnsanların Rablerinin de, babalarının da bir olduğu, İslâm dininde eşit oldukları, hepsinin Âdem soyundan, Âdem'inse topraktan olduğu, Allah katında en şerefli olan insanın O'ndan en çok sakınan olduğu, Arabın Arap olmayana üstünlüğünün ancak

takva ile olabileceği ilan edilmiştir” (Eskicioğlu 1996: 260; Tuna, 2020: 1273).

Âşık Veysel *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirinde sadece insanların değil, bütün canlıların topraktan Allah’ın emri ile yaratıldığını, insanların eşit olduğunu belirtir.

“Cümle canlı hep topraktan
Var olmuştur emir haktan
Rahmet dile sen Allah’tan
Tükenmez rahmet deryası” (Oğuzcan, 2001: 59)

Şair, insanların Allah tarafından yaratıldığını, millet millet olmasında alınacak dersler bulunduğunu ifade eder.

“Bu dünyayı kuran mimar
Ne hoş sağlam temel atmış
İnsanlığa ibret için
Kısım kısım kul yaratmış” (Oğuzcan, 2001: 29)

İnsanın yapması gereken en önemli işlerin başında kibre düşüp başkalarına üstünlük taslamaması, nefsinin yenmesi gelir (Kaya, 2011: 93). O, bütün insanların eşit olduğunu, birbirini eşit görmemenin, aşağılamanın, hor görmenin yanlış olduğunu *Kardeşim* şiirinde şöyle dile getirir:

“Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben sac mıyım” (Oğuzcan, 2001:
41)

Âşık Veysel bütün insanların topraktan yaratıldığını, bu nedenle bütün insanların kardeş olduğunu, aynı yaşama hakkına sahip olduklarını, her canlının doğup, büyüüp, gelişip, yaşayıp en sonunda öleceğini belirtir. Bu döngüde herkesin “yolda” olan bir yolcu olduğunu, bazılarının “yolcu” bazılarının ise daha değersiz anlamında “yol vergisi” olmadığını dile getirir.

“Tabiata Veysel âşık
Topraktan olduk kardaşık
Aynı yolcuyuz yoldaşık
Sen yolcusun ben bac mıyım” (Oğuzcan, 2001:
41)

Bazı ırkların diğerlerinden üstün olduğunu savunan görüş ve bu ırklara mensup olanlara diğer ırklardaki insanlardan çok ve üstün haklar tanınmasını isteyen siyasal akıma ırkçılık adı verilir (Dursun, 1991: 121). *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirinde Şair, ırkçılığa karşıdır ve bunun aşağılık bir düşünce olduğunu haykırır.

“Kuran’a bak İncil’e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası” (Oğuzcan, 2001: 58)

Günümüz uluslararası ve ulusal insan hakları ile ilgili yazılı metinlerde yer almakla birlikte, günlük yaşam uygulamalarında bu düzeye ulaşıldığını ifade etmek zor görünmektedir. Âşık Veysel bu açıdan dünyanın sembol insan hakları savunucularından Mahatma Gandhi, Nelson Mandela, Malkom X gibi insanların eşitliğini savunmakta, bunu şiddet göstermeden şiirleri ve müziğiyle dile getirmekte, insan hakları eğitimi yapmaktadır.

1.4. Özel Hayatın Gizliliği

Özel hayat; kişinin kendi bireysel hayatını başkalarının karışmasından muaf olarak serbest bir biçimde düzenlemesini ve yaşamasını ifade eder. “Aile hayatı ise özel hayatın bir parçası olarak, kişinin aile içi ilişkilerinin başkalarının müdahalesinden uzak olması anlamına gelir” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 57).

“Herkes özel ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir” (Arslan-Kayanççek 2010: 48-50).

Şairin hayatı genel olarak acı tatlı bütün yönleriyle ortaya koyulmuş ve bilinmektedir. Bunu çoğu zaman kendisi de şiirlerinde dile getirmiştir. Örneğin;

“Memlekete destan oldum
Karım beni beğenmedi
Eşten oldum dosttan oldum
Yârim beni beğenmedi” (Oğuzcan, 2001: 226)

Ancak her insanın olduğu gibi Ozanın da özeli, özel hayatı vardır. Bunu kendine *Bir Ulu Kuş Olsam Uçsam Yürüsem* şiirinde dile getirir. Yaşadıklarına sabretmesi gerektiğini, başkalarına söylemesini, günümüz insanına bu konuda güven kalmadığını belirtir.

“Tahammül et Veysel sen bu hicrana
Açma dertlerini gez yana yana
Zemanede emniyet yok insana
Düşünür bu hale bir hoş olurum” (Oğuzcan, 2001: 122)

Şairin dert ortağı sazıdır ve özelini sazına söyler, sazı ile dertleşir. Sazından onunla paylaştığı gizli sırlarını açıklamamasını diler.

“Ben gidersem sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşikâr etme
Giyin kara donu yaslan duvara
Garip bülbül gibi ah-ü zar etme” (Makal, 1993: 39-40).

Burada Şairin kendisinden sonra ortaya çıkabilecek özel hayatı ile ilgili bir takım konuların gizlenmesini, buna saygı duyulmasını istediği sonucuna da ulaşılabilir.

1.5. Haberleşme Özgürlüğü

1982 Anayasasına göre “Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır” (Arslan-Kayanççek 2010: 52). İnsan iletişim kuran bir varlıktır. Mektup, telefon gibi araçlarla birbirleriyle iletişim kurar, bilgi alır, haberleşir, dertleşir, hasret giderir. “Mektuplara el konulması, açılması, telefon konuşmalarının dinlenilmesi, kayıt altına alınması, haberleşmenin engellenmesi haberleşme özgürlüğünü ihlal eder” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 59). Sınırlamalar yasalarla ve genel olarak hâkim kararıyla mümkündür.

İnsan haberleşen, birbiriyle iletişim kuran sosyal bir varlıktır. Birbirini sevenler de haberleşmek, mektuplaşmak, görüşmek ister. Şair *Mektup Yâre Selâmımı Ulaştır* adlı şiirinde mektubun sevdiğine selam ulaştırmasını, bir süre birbirleriyle mektup yoluyla konuşmalarını ister.

“Al kâtip kalemi yaz bu selâmı

Mektup yâre selâmımı ulaştır

Bir yâr için terkeyledim sılamı

Mektup yâre selâmımı ulaştır

Gönüle hasiret göze yol yaman

Veysel’i söyletir bir kaşı keman

Mektup ile konuşalım bir zaman

Mektup yâre selâmımı ulaştır” (Oğuzcan, 2001: 113)

Onun, *Yine Mektup Aldım Gül Yüzlü Yardan* adlı şiirde yâriyle haberleştiğini öğrenmekteyiz.

“Yeni mektup aldım gül yüzlü yardan
Gözletme yolları gel deyi yazmış
Sivralan köyünden bizim diyardan
Dağlar mor menevşe gül diye yazmış” (Oğuzcan,
2001: 126)

Şairin yaşadığı dönemde en önemli haberleşme aracı olarak mektup bulunmakta, Şair bu araçtan yararlanmakta, sevgisini, hasretini kâğıda yazdırmakta, sevdiği de aynı güzellikte cevap vermektedir. O dönemde mektup olan iletişim aracı günümüzde telefona evrilmiştir. Ozanın deyişlerinden iletişimin temiz, güzel, sağlıklı kurulması eğitimi çıkarılabilir.

1.6. Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

Konut, “kişilerinin özel hayatlarının geçtiği mekânlar ile ticari ya da mesleki hayatlarını sürdürdükleri yerlerdir” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 58). Bu çerçevede bireyler yasal sınırlama olmadıkça diledikleri yerlere yerleşebilir ve tatil, ticari, eğitim gibi nedenlerle bir yerden başka yerlere seyahat edebilir. Bu anayasal bir hak olarak “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir” şeklinde düzenlenmiştir (Arslan-Kayançiçek 2010: 52).

Ayrılık Günleri Geldi Dayandı adlı şiirde Şair iş bulma, ekme parası kazanma gibi nedenlerle kendi köyünden gurbet

olarak adlandırılan büyük şehirlere gitmek zorunda olduğunu belirtir. Seyahat özgürlüğü iş, ziyaret, gezme gibi çeşitli amaçlar için olabilir.

“Ayrılık günleri geldi dayandı
Eğlenip burada kalan elvedâ
Eridi cesedim yüreğim yandı
Sinem delik delik delen elvedâ

Gelin birer birer helâllaşayım
Yol verin ki şu dağları aşayım
İstemezdim senden uzaklaşayım
Hasreti kalbime dolan elvedâ” (Oğuzcan, 2001: 114)

Gurbete gidenler sılasını özler, memleketi gözünde tüter ve bir an önce evine dönmeyi arzular. *Sinemi Yakıyor Sılanın Aşk*ı adlı şiirde Şair gönlünün yorulmadan, güçten düşmeden sılaya yetişmeyi dile getirir.

“Sinemi yakıyor sılanın aşkı
Deli gönül farımadan yetişek
Mor çiçekli yayların çağıdır
Güller solup kurumadan yetişek” (Oğuzcan, 2001: 119)

Siz Sağ Olun Biz Selamet Gidelim şiirinde öğretmen olarak çalıştığı şehirden memleketine gideceğini belirtir.

“Geçirdik baharı getirdik yazı

Zamanı gelince hatırlan bizi

Arzuluyom Şarkışla'yı Sivas'ı

Siz sağ olun biz selamet gidelim” (Oğuzcan, 2001: 125)

Şairin genel olarak yurdu karış karış gezdiği, kendini sevenlere sesini duyurduğu, onlarla tanıştığı, konuştuğu, en büyük zevkinin gezmek olduğu belirtilebilir (Makal, 1993: 29).

1.7. Din ve Vicdan Hürriyeti

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. İbadet, dinî âyin ve törenler serbesttir, zorlama, kınanma ve suçlanma olamaz. Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz” (Arslan-Kayanççek 2010: 54). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) bu özgürlüğü kabul etmiştir (Council of Europe 2003: 10; Tuna, 2020: 1273).

Âşık Veysel, *Bu Alemi Gören Sensin* adlı şiirinde, Allah'a olan duygu ve düşüncelerini sunar. Şiirde Şair, vicdan hürriyeti bağlamında Allah'a inanmakta ve bunu şu şekilde dile getirmektedir:

“Binbir ismin bir cismin var
Oğlun kızın ne hısmın var
Her bir irenkte resmin var
Nerde baksam orda senin” (Oğuzcan, 2001: 22)

Bütün tasavvuf şairleri gibi, her yaratılmışta Yaratan’ın nurunu gören, kâinatı Allah’ın kudretine bağlayan bir gönül eridir (Bakiler, 2008: 60).

“Göz gezdirdim dört köşeyi aradım
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar
İstersen dünyayı gez adım adım
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar

Her nesnede mevcut her cesette can
Anın için dedik biz ona canan
Evvel âhir O’dur O’nundur ferman
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar” (Bakiler, 2008: 61)

Allah'ın tabiatı yaratıp devam ettirmek ve toplum hayatını düzenlemek üzere koyduğu kanunlara sünnetullah denir (Çelebi, 2023). Âşık Veysel bu kanunları sorgular, kanunların özünü anlamaya çalışır.

“Bu âlemi gören sensin
Yok gözünde perde senin
Haksıza yol veren sensin
Yok mu suçun bunda senin” (Oğuzcan, 2001: 22)

Sünnetullahın özünü anlamak kolay değildir, herkes bu öze inemez. Ozan da bunu bilir, haddini bilir:

“Veysel neden aklın ermez
Uzun kısa dilin durmaz
Eller tutmaz gözler durmaz
Bu acayip sır da senin” (Oğuzcan, 2001: 23)

Allah’a inancını *Saklarım Gözünde Güzelliğini* adlı şiirinde şöyle terennüm eder:

“Mevcudatta olan kudreti kuvvet
Senden hâsıl oldu sen verdin hayat
Yoktur senden başka ilanihayet
İnanıp kanmışım sen varsın orda” (Oğuzcan, 2001: 24)

Hidayet; dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak yolu gösterme anlamına gelmektedir (Yavuz, 2023). Âşık Veysel *Kırk Yaşımdan Sonra* adlı şiirinde Allah’tan kalbine bir ilham olduğunu belirtir.

“Kırk yaşımdan sonra kalbime ilham
Erişti Mevlâdan bir ihsan oldu
Hakkı bilenlere hazırdır her an
İnkâr edenlere sır nihan oldu” (Oğuzcan, 2001: 25)

Senlik Benlik Nedir Bırak adlı şiirinde semavi dinlerin hak olduğunu belirtir. Burada Şairin Yunus Emre olgunluğuyla mesaj verdiği görülmektedir (Bakiler, 2008: 62).

“Kuran’a bak İncil’e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası” (Oğuzcan, 2001: 58)

Vicdan iç ses olarak insanı doğruya sevk eder. *Âşıklar II* şiirinde Âşık Veysel, sevgi ve muhabbetin insani özellikler olduğunu, insanın vicdanı ile hakkı bulabileceğini, kötülöklere kapılmamasını ifade eder.

“Sevgi muhabbet insana
Hak ararsan bak vicdana
Sakın aldanma şeytana
Akıl baştan çıkar gider” (Oğuzcan, 2001: 108)

Din adına konuşmalar yapıp hükümler çıkaran, böylece halkın kafasını karıştıran softa türü kişileri eleştiren Şair, *Bir Softaya* adlı şiirinde din özgürlüğüne saygı duyulmasını ister.

“Aslım Türktür Elhamdülillah Müslüman
Şükür amentüye etmişiz iman
Kalbime yaraşmaz şirk ile güman
Kalbimiz nur ile dolu sayılır
Yetişmiyecek yere elin uzatma
Ben bilirim diye halkı aldatma
Manâsız mantıksız kem lâf sarfetme
Boş sözler kavganın dili sayılır” (Oğuzcan, 2001: 207-208)

Aynı biçimde mezhep kavgaları ve din savaşlarının doğru olmadığını *Durum* adlı şiirinde şöyle dile getirir (Oğuzcan, 2001: 75):

“Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peşi peşine
Mezhep kavgasına din döğüşüne
Sanki varıp sığmamışlar cennete”

Şair *Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Karım* adlı şiirinde, günlerini gerçek sorumluluğunu ve dünyaya gelme amacını unutarak geçirdiğini ifade eder. Günlerini ibadet yaparak hakiki yâr olan Allah’a yakınlaşmak isteyenlerin mutluluğu yakaladığını belirtir.

“Veysel ne ararsan kendinde ara
Nice varlık verilmiştir kullara
Çalışıp yaklaşan hakiki yâre
Geçirir gününü sâdet içinde” (Oğuzcan, 2001: 228)

Bir Küçük Dünyam Var İçimde Benim adlı şiirinde kalbinde iman olduğunu ifade eder.

“Dünya geniş olsun ister dar olsun
Yeter ki kalbimde iman var olsun” (Oğuzcan, 2001: 230)

Yine Bir Acı Ses Duydu Kulağım adlı şiirde ölümün hak olduğunu vurgulayarak insanları düşünmeye davet eder.

“Yine bir acı ses duydu kulağım
Bülbül mü susacak gül mü solacak
Ne hastayım ne ölüyüm ne sağım
Bir gün dirilenler bir gün ölecek” (Oğuzcan, 2001:
231)

Bu dizelerden o dönemde din ve vicdan özgürlüğünün başlıca dört unsuru olan “inanma veya inanmama, dinin gereklerini yerine getirme, dini inancı telkin ve tebliğ etme, açık olarak yer almamakla birlikte geniş anlamda eğitim ve öğretim özgürlüklerinin” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006: 60) varlığı saptaması yapılabilir. O, yaşamı boyunca özellikle mezhepsel ayrılık ve tartışmalardan da uzak durmayı tercih etmiştir (Bakiler, 2008).

1.8. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz” (Arslan- Kayañiçek 2010: 54-55; Tuna, 2020: 1273).

Âşık Veysel; insanlardaki düşüncelerin farklı olmasının doğal olduğunu, bunun bir yaratılış gereği kabul etmek gerektiğini aksi takdirde herkesin aynı düşüncede olması sonucu tek tip ortam ve yaşamın olacağını *Güzelliğın On Par’etmez* şiirinde ifade eder.

“Kim okurdu kim yazardı

Bu düğümü kim çözerdi

Koyun kurt ile gezerdi

Fikir başka başk'olmasa” (Oğuzcan, 2001: 82)

Koyun ve kurt yaratılışları gereği farklı özellikleri olan hayvanlardır. Koyun ot, kurt ise et ile beslenir ve koyun kurdun besin zinciri içinde yer alır. Anadolu'da karşılaşılan durumların başında kurtların koyun sürüsüne saldırması gelir. Bundan dolayı koyunun düşmanı kurt olarak gösterilir. Şair bu farklılıkların düşünce özgürlüğü kapsamında olduğunu, insanların farklı düşünebileceğini belirtir. Doğaları gereği, koyun ile kurdun birlikte gezmesi nasıl mümkün değilse, toplumda da bütün insanların aynı düşüncede olması beklenmez. Farklı düşüncelere de saygı duymak gerekir, bu düşünce özgürlüğünün kullanılması ve eğitimi anlamına gelmektedir.

1.9. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Düşünen insan elbette düşündüklerini çevresindekilere ve başkalarına açıklayabilir, yayabilir. Anayasaya göre; “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ya da başka yollarla tek başına ya da toplu olarak yayma hakkına sahiptir. Bu hak haber, fikir alma ve verme serbestisini de kapsar” (Arslan- Kayaççek 2010: 55). Şair, şiirleriyle, konserlerinde ve çeşitli ortamlarda konuşmalarıyla düşüncelerini açıklamış ve çevresiyle paylaşmış, bu hakkını kullanmıştır. O, şiirin bir konusu olması gerektiğine inanmış, “fıkirsiz şiir olmaz” görüşüne dayanmıştır. Kimi ozanların bu konuda eksikliğini görmüş ve şöyle eleştirmiştir:

“Âşıklar çoğaldı sadık az kaldı
Fikreyle ey Veysel ne zaman geldi
Şiirde ne özet ne de öz kaldı
Savurur denesiz saman âşıklar” (Makal, 1993: 110).

Ancak bu hakkın kullanılmasının milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması nedenlerle sınırlandırılması mümkündür (Arslan- Kaya 2010: 55-56). Şair düşüncenin açıklanması ve yayılmasındaki yapılan ihlalleri tespit ederek toplumu da eleştirir, toplumda kötülüğün doğmasını, sözde durulmamasını, suç işlenmesini ve bunun toplumda yaygınlaşmasını *Durum* adlı şiirinde gözler önüne serer.

“Bin dokuz yüz altmış yedi yılında
Çirkin sözler gezer halkın dilinde

Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peşi peşine

Kimisi söz verir sözünde durmaz
Hakikati doğru sözü duyurmaz
İşlediği suçun farkına varmaz

Kötülükler memlekete kök saldı
Fitne fesatlık arttı çoğaldı” (Kaya, 2011: 169)

Bir düşünce, inanç, kanaat, tutum ya da duygunun barışçı yoldan açığa vurulmasının, dış dünyada ifade edilmesinin serbest olmasını (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2006: 64) ve sınırlarını Âşık Veysel örneğinde en güzel şekilde görülmektedir.

1.10. Bilim ve Sanat Hürriyeti

Anayasaya göre “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanda her türlü araştırma hakkına sahiptir” (Arslan- Kayançık 2010: 56-57). Âşık Veysel çocukluğunda bağlama çalarak başladığı halk ozanlığı sanatını vefatına kadar serbest bir biçimde sürdürmüştür. Eşsiz şiirlerini besteleyip düğünlerde, konserlerde, okullarda, televizyonda okumuş, plak ve kaset çıkararak sanatını icra etmiştir.

1952 yılında hayatını anlatan Karanlık Dünya adı altında bir film yapılmıştır. Filmi beğenenler kadar beğenmeyenler de olmuştur. Şair bu film için “Hiç yoktan kötü değil ya? Hiç olmazsa sesimizi ve sazımızı duymuş olanlar, bu film dolayısıyla yüzümüzü de görürler” diyerek olumlu açıdan yaklaşım göstermiştir (Bakiler, 2008: 90).

1.11. Mülkiyet Hakkı

Anayasaya göre “Herkes, mülkiyet ve miras hakkına sahiptir. Bu haklar ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz” (Arslan- Kayançık 2010: 65).

Âşık Veysel köyünde kendi mülkiyetindeki arazilerde çiftçiliğin yanında bahçe işleriyle meşgul olur. Sivrialan

köyünde bahçe ve meyve işinin öncülüğünü yaptığı söylenebilir. Köy taşlık olduğu için ekim-dikime çok elverişli değildir. Buna rağmen Ozan, sekiz dönümlük tarlaya şeftali, armut, dut ve elma ağacı ile yetmiş tane kavak ağacı dikmiş, hepsi yetişmiş ve köylüler kendisini tebrik ederek örnek almıştır (Kaya, 2011: 31).

Şair, kendi mülkiyetinde bulunan parasının ve baltasının çalınmasına çok üzülür ve bu konuda şiir yazar. Bu konular aşağıda hak arama özgürlüğü ve hakkını koruma başlığı altında incelenmiştir.

1.12. Hak Arama Özgürlüğü ve Hakkını Koruma

“Hak arama özgürlüğü temel bir haktır ve hukuk devletinin gereğidir. Bu hak diğer hakların korunmasının bir aracıdır. AHİS de bu etkili başvuru hakkı olarak tanınmıştır” (Madde 13; T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 82). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir” (Arslan- Kaya 2010: 66). “Bazı istisna durumlarında kişi kendi hakkını bizzat koruyabilir. Bu yollardan biri meşru müdafadır. Meşru müdafaa ya da haklı savunma, bir kimsenin ağır ve haksız bir saldırıya karşı kendisini ya da başkasını korumak için gösterdiği zorunlu tepkidir” (Gözler 2015: 164; Tuna, 2020: 1275).

Şair, *Parasını Çalan Hırsıza* adlı şiirde parasını çalan hırsıza seslenir. Gurbet ilde kapısı kilitli, cüzdanı cebinde olmasına rağmen parasının çalındığını, zor durumda kaldığını

ve hakkını aramak için polise başvurduğunu anlatır. Bu olayla ilgili olarak beraber gezdiği kişi suçlanmış ve Şairle araları açılmıştır (Kaya, 2011: 28).

“Parça parça olsun paramı çalan
Kimi gerçek dedi kimisi yalan
Dünyada görmedim böyle bir plân
Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Bilsem gelmez idim ben bu Tarsus’a
Bu gamlı gönlümü koymazdım yasa
Haber verdim inzibata polise
Kapı kitli cüzdan cepte para yok” (Oğuzcan, 2001:
209)

Balta adlı şiirinde Şair baltasını çalan kişiye sinirlenmiş ve üzülmüştür. Suç işleyen kişiyi jandarmaya bildireceğini, bundan vazgeçip baltayı iade etmesini istemiştir.

“İrıza mı senin adın
Nittin baltayı baltayı
On beş pangonotu yedin
Nittin baltayı baltayı

Nere senin memleketin
Yanlış yanlış hareketin
Yok mu senin merhametin
Nittin baltayı baltayı

Bozhöyüğün karakolu
Balta yenmez olma deli
Yüzbaşıya söylemeli
Nittin baltayı baltayı

Veysel der ki balta benim
Mürtekiplik sıkar canım
Rüsva olma gel imanım
Nittin baltayı baltayı” (Oğuzcan, 2001: 200-201)

Adalet mülkün temelidir. Şair, başka bir şiirinde adalete müdahale edilmesine karşı çıkar. Hukuka ve onu en iyi şekilde temsil eden görevlilere müdahale edilmemesini ister. (Kaya, 2011: 94).

“Demokrasinin budur rejimi
Vatan milletindir kim kovar kimi
Sıkma savcıları kovma hâkimi
Şekavet yok adalet var bu yolda” (Kaya, 2011: 94).

Âşık Veysel’in şiirlerinde yaşam hakkı, kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, eşitlik hakkı, din ve vicdan hürriyeti, düşünce ve kanaat hürriyeti, hak arama özgürlüğü ve hakkını koruma hakkını ortaya koyarak, bu konuda bilincin oluşması eğitimi verdiği ifade edilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

Bu bölümde ailenin korunması hakkı, eğitim hakkı, çalışma şartları ve dinlenme hakkı, sağlık ve hasta hakkı, sosyal güvenlik hakkı, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması hakkı, sanatın ve sanatçının korunması hakkı incelenmiştir.

2.1. Ailenin Korunması Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” (Arslan- Kayañççek 2010: 69-70; Tuna, 2020: 1276).

Âşık Veysel bir ailede dünyaya gelmiş, anne ve babasının bakım ve koruması altında büyümüş, anne-babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkını kullanmış (Arslan- Kayañççek 2010: 70), iki kardeşi kendisine her zaman yardımcı olmuştur (Kaya, 2011: 20). Küçük yaşta görme engelli olan Şaire, ailesi içinde değer verilmiş, sevgi gösterilmiş, başına gelen tüm olumsuzluklara rağmen O, mutlu olmayı başarmıştır. Bu süreç Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan yaşama, gelişme, koruma ve katılım haklarına uygundur (Akyüz, 2020).

Anama adlı şiirde Şair, annesinin kendisini dünyaya getirmesini, besleyip büyütmesini duygu yüklü olarak betimler. Ailenin önemine bir kez daha dikkat çeker.

“Dokuz ay koynunda gezdirdi beni
Ne cefalar çekti ne etti Anam
Acı tatlı zahmetime katlandı
Uçurdu yuvadan yürüttü Anam

Anaların hakkı kolay ödenmez
Analara ne yakışmaz ne denmez
Kan uykudan gece kalkar gücenmez
Emzirdi salladı uyuttu Anam” (Oğuzcan, 2001: 213)

Ozan annesine, babasına bağlıdır ve onları daima hatırlar, anar, unutamaz. *Sazım*’a adlı şiirinde kendisinin babasını, sazına seslenerek sazın da ustasını unutmamasını ister.

“Sen petek misâli Veysel de arı
İnleşir beraber yapardık balı
Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı
Ben babamı sen ustanı unutma” (Oğuzcan, 2001: 235)

Şair çocuk yetiştirmede anne ve babaya, büyüklere saygıda eksikliler olduğunu tespit eder. *Durum* şiirinde;

“Anne baba yoksun kaldı hürmete” (Oğuzcan, 2001: 75) ve
“Ud edep kalmadı kızda gelinde
Büyükler küçüğe gelir minnete” (Oğuzcan, 2001: 75)

diyerek, büyüklerin küçüklere saygı gösterdiğini ve aslında bunun tersi olması gerektiğini vurgular.

Kalmadı adlı şiirinde anne ve babaya, büyüklere saygının azalmasından yakınır.

“Ağlasam ağlanmaz gülsem gülünmez

Yusam temizlensem silsem silinmez

Ata nedir baba kimdir bilinmez

Kitabın sözüne uyan kalmadı” (Kaya, 2011: 177)

Âşık Veysel zamanın değişmesi ile çocuk terbiyesinin zorlaştığını *Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı* şiirinde şu şekilde dile getirir:

“Ne oğluna güven ne de kızına

Doğru söylen kulak vermez sözüne

Yalvar yakar getiremen izine

İçimde bir ateş kor belli değil” (Oğuzcan, 2001: 71)

Ozan sorunun farkındadır, çocuk yetiştirmeyi istediği gibi bunu hakkıyla yerine getirememenin üzüntüsünü yaşar ve bu durum için kor ateş gibi yakar.

Toplumsal bir varlık olan insan, seven bir varlıktır ve aile olmak, aile kurmak en doğal hakkıdır. O, *Gönül Sana Nasihatım* adlı şiirinde bu dünyanın yârsız olmayacağını dile getirir.

“Veysel gönülden ayrılmaz

Gâhi bilir gâhi bilmez

Yalan dünya yârsız olmaz

İster saçı sırma gönül” (Oğuzcan, 2001: 50)

Şaire göre aşk insanın tabiatındadır, aşkın yaşı yoktur ve aşk türkünün gıdasıdır. Yârdan ayrı kalınca ‘Görmek için o yavrunun yüzünü- Ekmeğime katık ettim hüznü’ diye dertlenir (Makal, 1993: 32).

Özel gereksinimli bireylerin evlenmelerinin güçlüklerini *Ağlayı Ağlayı Vardım Pınara* adlı şiirde yakınlıkla betimler.

“Veysel bu sitemler cânımı yaktı

Güzellerde eda yoktur naz kalktı

Herkes üç beşini aldı bıraktı

Beni de bir kere evermediler” (Oğuzcan, 2001: 227)

Ozan, *Genç Yaşımda Felek Vurdu Başıma* adlı şiirde ise evlendiğini, yuvasını kurduğunu ancak sekiz yıl sonra yuvasının bozularak çocuğunun yetim kaldığını dile getirir.

“Bir vefâsız zalım yâre bağlandım

Tarih üç yüz otuz beşte evlendim

Sekiz sene bir arada eğlendim

Zalım kâfir yetim koydu kuzumu” (Oğuzcan, 2001: 224)

Burada ilk evliliğinden kızı Elif olmuş, eşinin evden kaçması üzerine kızı yetim kalmıştır. Şair iki yaşına kadar kızına bakmış ancak kızını da kaybetmiştir (Kaya, 2011: 25).

Böyle Düşmüş Payım Benim adlı şiirinde eşinin fiziki ve duygusal özelliklerinden söz eder.

“Bir eşim var kızıl sarı
Gubardır gezer saçları
Benim der dünya dilberi
Böyle düşmüş payım benim” (Oğuzcan, 2001: 233)

Memlekete Destan Oldum adlı şiirinde eşiyile ve dostlarıyla ilişkilerinde yaşadığı olumsuzlukları ifade eder. Özellikle ilk eşinin onu terk etmesi ile bunalıma girmiş, çok acı çekmiştir (Kaya, 2011: 26). İkinci eşinden olan altı çocuğuna bakmak durumunda olan Şair, aile olmakla ilgili hakkını dilediği gibi kullanamadığını açıklar.

“Memlekete destan oldum
Karım beni beğenmedi
Eşten oldum dosttan oldum
Yârim beni beğenmedi

Ben gönlümün vâlisiyim
Altı çocuk velisiyim
Bir güzelin delisiyim
Durum beni beğenmedi” (Oğuzcan, 2001: 226)

Ailede geçimsizlik olması, aile birliğini sarsan en önemli konular arasında yer alır. *Gine Geldi Çattı Selin Zamanı* adlı şiirinde Ozan bunu şu şekilde betimler (Oğuzcan, 2001: 149):

“Bu dünyada iki şeyden tacizim
Biri seldir birin demem azizim
Doğrusun söylersem dokunur sözüm
İnsanı öldürür dirliksiz avrat”

Esasında Şair için kadın; bir güzel ses, bir nefes, bir sıcaklıktır. Halk edebiyatındaki en güzel aşk şiirleri yüzümüze gülümsemektedir (Bakiler, 2008: 66).

“Yeni mektup aldım gül yüzlü yardan
Gözletme yolları gel diye yazmış
Sivralan Köyü’nden bizim diyardan
Dağlar mor menevşe gül deyi yazmış

Eğlenme gurbette yayla zamanı
Mevlâyı seversen ağlatma beni
Benek benek mektuptadır nişânı
Gözyaşım mektupta pul deyi yazmış” (Bakiler, 2008: 66).

Kadına yüreğiyle bakan, kadını yücelten, güzelleştiren, şiirleştiren, destanlaştıran Ozan, ona kültürümüzün altın çerçevesinden bakmakta, kadını aziz ve mübarek bilen bir ruhla gönül dünyamıza yerleştirmektedir. Kadın sevgidir, anadır, yârdır, güzellik ve incelik unsusudur, hayatın

mânâsıdır, ruhun aynasıdır, şiir dünyasıdır (Bakiler, 2008: 66).

Şair eşini ve çocuklarını sevmiş, onlara iyi bir eş ve babalık yapmaya çalışmış, çevresindeki çocuklara da iyi davranmıştır. Çocuklara olan merhameti için şu hatıra örnek verilebilir: 1963 yılında bir kahvehanede verdiği konserde, ortaokul son sınıf öğrencisi kendini tutamayıp “Yaşaa” diye bağırınca, yanındaki kişi onu azarlamış. Âşık Veysel bunu duyunca “Dokunma, çocuğun kalbini kırma” diyerek çocuğa hal hatır sormuş, onun gönlünü almıştır (Bakiler, 2008: 97). Buradan Şairin çocuk-ergenlik psikolojisini iyi bildiğini ve uyguladığını, çevresindeki insanlara model olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Eğitim ve Öğrenim Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” (Arslan-Kayanççek 2010: 71). “AİHS devlete, eğitim ve öğretim alanında üstlendiği görevlerini anne ve babanın dini/ felsefi inançlarına uygun olarak yerine getirme yükümlülüğü yüklemektedir” (Council of Europe 2003: 32; Tuna, 2020, 1278) .

İlk eğitim kurumu aile, ilk öğretmenimiz annemizdir. Şair *Anam* adlı şiirde annesinin iyi davranışlar kazandırdığını, okutup, öğrettiğini, vatan-millet sevgisi verdiğini dile getirir.

“Ben yürürdüm Anam bakar gülerdi
Huysuzluk edersem kalkar döverdi
Hemen kucaklardı okşar severdi
Çirkin huylarımı soyuttu Anam

Çocuğudum Anam bana ders verdi
Okumamı çalışmamı ön gördü
Milletine bağlı ol da dur dedi
Vatan sevgisini giyitti Anam

Veysel der kopar mı Analar bağı
Analar doğurmuş ağayı beyi
İşte budur sözlerimin gerçeği
Okuttu öğretti büyüttü Anam” (Oğuzcan, 2001: 213-214)

Burada Ozanın annesinden sevgi ile güven ortamı içinde, milli ve manevi değerleri kazandığı görülmektedir. Günümüzde çocuğa şiddet kabul edilmemekle birlikte, o dönemin koşullarında annesinin eğitimde bu aracı kullandığı ancak yine çocuğuna merhamet, sevgi ile yaklaşarak olumsuz davranışlardan vazgeçirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Âşık Veysel iki gözlerini kaybettiği küçük yaşlarda eğitim hakkından yararlanamamış (Gül, 2020: 40), örgün eğitime başlayamamış, babası tarafından saz çalmaya yönlendirilmesi onun hayatından büyük değişime neden olmuştur. Önceleri sazı bir türlü çalamayarak umutsuzluğa

kapılan küçük Veysel'i babası sürekli teşvik etmiş, desteklemiş, geçiminin saz ile sağlayabileceğini öngörmüştür (Kaya, 2011: 38). Böylece hem psikolojisi düzelmiş hem de dünya çapında bir sanatçı yetişmiştir. Yönelme ilkesi Milli Eğitim Temel Kanunu'nun amaçları ve temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Buna göre çocuklar ilgi ve yetenekleri doğrultusunda çeşitli programlara ve okullara yöneltilerek yetiştirilirler (Çekiç, 2020: 67).

Şair *Aldanma Cahilin Kuru Lafına* adlı şiirinde, eğitilmiş insan olmanın önemi üzerinde durur.

“Aldanma cahilin kuru lâfına
Kültürsüz insanın külü yalandır
Hükmetse dünyanın her tarafına
Arzusu hedefi yolu yalandır” (Oğuzcan, 2001: 61)

O, burada eğitimsiz insanların sözlerine inanılması gerektiğini belirterek Anadolu'da yaygın olarak kullanılan kül benzetmesine başvurur. Kül daha çok odun, kömür gibi maddelerin iyice yanmasıyla arta kalan, toz durumundaki maddeye denir (TDK, 2023). Odun külü; çamaşır yıkamada, gıdaların saklanması, bahçe işlerinde, toprak objeler yapımında, zararlı mücadelesinde kullanılırdı. Komşular birbirine kül ile ateş gönderirdi. Çok işlere yarayan kül “Komşu komşunun külüne muhtaçtır” atasözüne konu olmuştur. Komşuluk ilişkilerinde yardımlaşma esastır. İşte Şair, eğitimsiz, kültürsüz insanların yardımlarının dahi yalan olduğunu dile getirmektedir. Eğitimsiz insanlar büyük makam ve mevkilere gelseler, dünyayı hükmedecek konumda olsalar

da doğru yolda olmazlar. Onların şöhretleri görünüşte vardır ve onlardan iyilik beklenmez.

“İnsan bir deryadır ilimde mahir
İlimsiz insanın şöhreti zahir
Cahilden iyilik beklenmez âhir
İşleği ameli hâli yalandır” (Oğuzcan, 2001: 61)

Eğitimin bir amacı kişilikli, olgun bireyler yetiştirmektir (Gül, 2020: 40). Bu donanımına sahip olmayanlar okusa da cahil kalır, olgunluğa erişemez. Ozan, bu sözlerini herkesin anlayamayacağını ya da işlerine gelmeyeceğini, kendisini de yalanlayacaklarını söyler.

“Cahil okur amma âlim olamaz
Kâmillik ilmini herkes bilemez
Veysel bu sözlerin halka yaramaz
Sonra sana derler deli yalandır” (Oğuzcan, 2001: 61)

Kader adlı şiirde, okumanın, eğitimin üzerinde durulur, eğitim hakkı ve hayat boyu eğitim vasiyet edilir.

“Gam ile yuğrulmuş bu dertli beden
Yoksa tecelli mi bilmem ki neden
Vasiyetim size budur ölmeden
Oku çalış öğren ölene kadar” (Oğuzcan, 2001: 54)

Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner şiirinde “Ver mektebe okutsunlar oğlunu” (Oğuzcan, 2001: 78) diyerek okula gitmenin bir ihtiyaç olduğunu belirtir.

“Yaptır mektebini yükselt köyünü
Her derdlere derman bulana ne den” (Oğuzcan, 2001:
78)

dizeleriyle köyün kalkınmasında okulun önemini ortaya koyar. “Ne dersin” anlamında “ne den” sorusunu sorarak köylünün düşünmesini, bulmasını, ikna olmasını ister. Şairin burada günümüz eğitim sistemlerinde uygulanan eleştirel düşünceyi kullandığı (Kurnaz ve Arslantaş, 2018: 271) belirtilebilir. Eğitim, öğretim ve okul ile toplumdaki sorunlara, dertlere çözüm bulunabilecektir. Toplumsal sorunların çözümünde eğitim anahtar bir rol oynamaktadır.

Vatan Sevgisini İçten Duyanlar adlı şiirde insanın mesut olmasının Hakka ve halka yarayacak bir iş edinilmesini, erkek kız ayrımı yapmaksızın çocuklarını okutmasını, eğitimle insan olunabileceği ifade edilir.

“Olmak istiyorsan dünyada mesut
Hakka halka yarayacak bir iş tut
Çalıştır oğlunu kızını okut
İnsan olmak için okumak gerek” (Oğuzcan, 2001:
161)

Günümüzde dahi kız çocuklarının okula gönderilmesinde sorunların var olduğu bilinmektedir. Şairin o dönemde eğitim eşitliğini ve eğitime erişim hakkını (Çekiç, 2020: 62-63) dile getirmesi son derece ileri bir görüş olarak kabul edilebilir.

Okul I adlı şiirde okulun işlevleri açıklanır ve özellikle okulun topluma olan faydaları geniş bir biçimde anlatılır.

Okul insanı zihinsel, duygusal, sosyal, bedensel, ahlaki yönlerden geliştirir (Akyüz, 2020).

“Dünyanın en zengin aklını gördüm
Sermayesin sordum dedi ki okul
İnsanlara hizmet yaptığın yardım
Merhametim duygum dedi ki okul

Sudan ateş yapan ne güzel sanat
Dünyayı ışığa kaplarsın kat kat
Fikirle mi ettin bunları icat
Rehiberim oldu dedi ki okul

Çeşitli taşıtlar bir de tirenler
Hekim olup her yâreyi saranlar
Bunu sen mi yaptın yoksa erenler
Daha neler yapar dedi ki okul” (Oğuzcan, 2001: 187)

Okumayı, eğitimi, bilimi teşvik eden Ozan, *Okul II* adlı şiirinde okulda her sanatın olduğunu, okulun medeniyetin kaynağı olduğu üzerinde durur. Eğitimle meslek sahibi olunur, kız ve erkek ayrımı yapılmaksızın çocuklar eğitim almalıdır.

“Oku benim cici yavrum
Okul cennet meyvesidir
Okuldadır türlü san’at
Medeniyet membasıdır

Yürü yavrum okuluna
Altın bilezik koluna
Hem kızına hem oğluna
İlim irfan yuvasıdır” (Oğuzcan, 2001: 189)

Şair, ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmesi, teknolojiye, tarımda, sanayide atılım yapabilmesi için cehaletten kurtulmasını, bunun için de okumaya ve okutmaya önem verilmesini *Uyan Bu Gafletten ve Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız* adlı şiirlerinde ister (Kaya, 2011: 111).

“Göklere fırlıyor bu kadar füze
Bu işler bir ibret değil mi bize
İstiyor aydaki sırları çöze
Uyan bu gaflette uyuma kardaş

İlim kültür deryasına dalalım
Çevremize bakıp ibret alalım
Kendi yaramıza derman bulalım
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız” (Kaya, 2011: 112)

Örgün eğitim sisteminin yanında onu destekleyen yaygın eğitim sistemi vardır. Yaygın eğitim alanlarından biri de halk eğitimidir (Akyüz, 2021: 402-403). *Halkevi I* adlı şiirinde Şair halkevleri aracılığıyla halka birçok bilgi, beceri ve tutum kazandırıldığını belirtir.

“Sarsılmaz Halkevi sağlam temeli
Işık tutar halka yorulmaz eli
Halka hizmet kuruluşu emeli
Atatürk sesi var Halkevlerinde

Sosyal yardım kolu Türk müzik kolu
Çalışanlar için imkânlar dolu
Çalışmalı okumalı yazmalı
Atatürk sözü var Halkevlerinde” (Oğuzcan, 2001:
190)

Halkevi II'de ise Ozan, halkevlerinin birçok kolu olduğunu, güzel sanatlar, resim, heykel, mimari gibi çeşitli sanatların öğretildiğini anlatır.

“Halkevinin dokuz kolu
Bir kökü var binbir dalı
Yaprak dahi köke bağlı
Halkın evi Hakkın evi

Teknik Araştırma Kolu
Spor temsiller dopdolu
Güzel sanatlar mimari
Halkın evi Hakkın evi” (Oğuzcan, 2001: 191)

Akyüz'e göre (2021); o dönemde Halk Evleri belirtilen alanlarda çok önemli etkinlikler gösterdiği gibi, Cumhuriyet

ilkeleri ile Cumhuriyet Halk Partisinin görüşlerini de yaymayı amaç edinmişlerdi (Akyüz, 2021: 402-403).

1940’larda Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktaydı. Köy eğitimini yükseltmek, köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim kanalıyla düzenlemeler, gelişmeler sağlamak amacıyla 1940 yılında Köy Enstitüleri kurulmuştur. Şehirlerden uzakta, kırsal çevrelerde kurulan öğretmen okullarının sayısı zamanla yirmi biri bulmuştur (Akyüz, 2021: 391).

O, *Köy Enstitülerine* adlı şiirinde örgün eğitim kurumlarından köy enstitülerin faaliyetleri ve bunların faydalarını anlatır.

“Enstitü bir kovana misaldir
Her türlü çiçekten alır bal yapar
Yurdumuz içinde doğru bir yoldur
Memlekete kanat takar kol yapar

Uyarın köylüyü varsın ayılsın
Enstitü kuvveti yurda yayılsın
Herkes kazancının yolunu bilsin
Öğretmenler iz gösterir yol yapar” (Oğuzcan, 2001:
193-194)

Âşık Veysel’e Eğitim Bakanlığında Köy Enstitülerinde ders vermesi teklifi gelmiş, o da bunu hemen kabul etmiştir. Her yıl bir enstitüde olmak üzere Adapazarı Arifiye Köy Enstitüsü (1941), Hasanoğlan Köy Enstitüsü (1942), Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü (1943), Kastamonu Gölköy

Köy Enstitüsü (1944), Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü (1945) ve Samsun Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü (1946)' nde çalışmıştır. Böylece yüzlerce gence Türk'ün milli sazını ve müziğini sevdirmiş, öğretmiştir (Kaya, 2011: 30).Yurdun çeşitli okullarında konserler, öğütler vererek değerler eğitimi yaptığı söylenebilir (Makal, 1993: 37-38).

Eğitim ve öğretimde kullanılan dil önemlidir. Anayasanın eğitim ve öğrenim hakkı ile ödevi maddesinde Türk vatandaşları için ana dil olarak Türkçe eğitim ve öğretimin yapılacağı belirtilir (Arslan- Kayaçişek 2010: 72). Âşık Veysel'in dili kısmen yaşadığı yörenin kullandığı günlük konuşma dili olmakla birlikte, tüm Anadolu halkı tarafından hatta Türk Dünyasının çoğunluğu tarafından rahatlıkla anlaşılmıştır. Anadolu insanının dilini çok iyi kullandığı için 1965 yılında TBMM tarafından “Ana dilimiz” e yaptığı hizmetlerden dolayı aylık bağlanmıştır (Pehlivan, 1984: 50).

2.3. Çalışma Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hakkını sağlamak için gerekli tedbirleri alır. Sosyal devletin gereklerinden biri, tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunmasıdır. Devlet, tarım ve hayvancılıkla uğraşanları korur ve destekler” (Arslan- Kayaçişek 2010: 73-78; Tuna, 2020: 1279).

Âşık Veysel insanımıza seslenerek harekete geçmelerini, çalışmalarını, işi bırakmayıp sabırlı olmalarını ve Allah'ın yardımının çalışanlar üzerine olduğunu belirtir. *Kulak Ver*

Sözüme Dinle Vatandaş adlı şiirde sürekli çalışarak refaha erileceğini şu şekilde dile getirir:

“Adım at ileri geriye bakma
Bir sağlam iş tut da elden bırakma
Saçma sapan sözler hep delip takma
Allah’ın yardımını çalışanlara

Veysel der kafanı nafîle yorma
Dünya fâni deyi çöküp oturma
Adım at ileri avara durma
Yoldaş ol refaha kavuşanlara” (Oğuzcan, 2001: 62)

Toplumda bütün kesimlerin çalışma hakkı ve görevi bulunmaktadır. *Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünmek* adlı şiirde çiftçilerin ekip biçmesini, yeteneğe göre insanların zanaatkâr veya memur olarak görev yapmasını, hamal, esnaf ve tüccarın işini en güzel şekilde yerine getirmesini, tembel insanlardan uzak durulmasını, bütün bunları yaparken sağduyulu (Alkan, 2001: 100) ve tasarruflu olmayı dile getirir.

“Eğer çiftçi isen sarıl tutaktan
Ne ekersen onu biçen topraktan
Yaklaşma tembele geç git uzaktan
Tembelin çenesi gevezec’ olur

Ya bir zenaatkâr ol ya bir memur ol
Düşün her tarafı ehli zamir ol
Eline geçeni harcama bol bol
Beyhude sarfolan altın tunç olur” (Oğuzcan, 2001:
65)

Herkes bulunduğu işin hakkını vermeli, rolünü oynamalı, işinin gereği ne ise ona göre davranmalıdır. Örneğin hamallar, çiftçiler paralarını israf etmeden kullanmalıdır. Çalışmak için gençliğin kıymeti bilinmeli, yaşlılığı düşünerek gençlik dönemi verimli çalışmayla geçirilmelidir.

“Hamal isen iskelede mağzada
Mebusvari manto alma avrada
Çiftçi isen çarık işler tarlada
Boyalı isparkin çirkincen’ olur

Esnaf isen aç dükkânı bazar et
Eğer seyyah isen geştü güzâr et
Aç gözünü bu âleme nazar et
Şimdi genç olanlar sonra koc’ olur” (Oğuzcan, 2001:
65-66)

O, görme engelli olmasına rağmen o dönemin zor koşullarında okullarda öğretmenlik yapmış, ders vermiştir. Bunu çalışma hakkının kullanılması olarak değerlendirmek mümkündür. *Siz Sağ Olun Biz Selâmet Gidelim* adlı şürde çalıştığı “Enstitü mektebi Hasanoğlan’dan” eğitim ve öğretim yılı bitince ayrılırken helalleşir ve tekrar buluşmayı arzular.

“Helâl olsun hakkım var ise size
Hakkınız helâl edin siz bize
Sağ olursak yine gelir yüz yüze
Siz sağ olun biz selâmet gidelim” (Oğuzcan, 2001:
125)

İnsanlığın ilk zamanlarından günümüze çalışmanın en doğal yolu tarım ve hayvancılık olarak yer almıştır. Çalışma hakkının kullanım alanlarından biri arazi, topraktır. Şair, *Kara Toprak* adlı yaygın olarak bilinen şiirinde çalışınca kara toprağın karşılığını insanın temel gıda ihtiyacı olan ürünleri verdiğini, çalışmayınca ise bu ürünlerin azaldığını vurgulamaktadır.

“Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdik yârim kara topraktır” (Oğuzcan, 2001:
128)

Kara Toprak şiirinde toprağın işlenmesi, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesiyle bolluk ve bereket olacağını belirtmiş, çalışmayı, üretmeyi, çalışma hakkının kullanılmasını ve vazgeçilmemesini teşvik etmiştir. Toprağın cömert oluşunun Allah tarafından verildiğini, toprakta bilinen ve bilinmeyen nice hazinelerin Hak tarafından yaratıldığını vurgulamıştır.

“Dileğin var ise iste Allah'tan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan
Benim sâdık yârim kara topraktır

Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allahta
Hakk'ın hazinesi gizli toprakta
Benim sâdık yârim kara topraktır” (Oğuzcan, 2001:
129)

Toprak ne kadar ekilir, işlem görürse o kadar verim artmaktadır. Bir çekirdeğe yüz, bin ve daha fazlası hatta tarlalar, bahçeler dolusu ürün vermektedir. Toprak, insanların en sadık dostu, sevgilisidir.

“Karnım yardım kazmayınan belinen
Yüzün yırttım tırnağınan elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sadık yârim kara topraktır

İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sadık yârim kara topraktır” (Oğuzcan, 2001:
128)

Tarlam adlı şiirde de benzer tespitlerini yeniler ve bunu örnek olmak için yaptığını ifade eder. Adeta çevresindeki ve yurdundaki insanları harekete geçirir, güdüler.

“Tarlam sana üç yüz fidan aşlasam
Tarla çoşar fidan çoşar el çoşar
Gücüm yetse hemen işe başlasam
Kazma çoşar kürek çoşar bel çoşar

Muhitime örnek olsun maksadım
Sevinir evlâdım söylenir adım
Hız ile yürürdüm olsa kanadım
Yolcu çoşar ayak çoşar yol çoşar” (Oğuzcan, 2001:
155)

Toprak; çalışana, emek harcayana verir. “Emeksiz yemek olmaz” atasözü boşuna değildir. Emek göstermeden bir şeyler beklemek psikolojik bir hastalıktır, tedavisi de güçtür. Çalışmak insanı hem maddi hem de manevi olarak iyileştirir, geliştirir.

“Çalışırsan toprak verir cömerttir
Emeksiz istemek dermansız derttir
Çalışmak insana büyük servettir
Kese çoşar gönül çoşar el çoşar” (Oğuzcan, 2001:
155)

Çiftçiler adlı şiirde Şair çiftçilerin bütün yıl çalıştığını, ektiğini, biçtiğini, hayvanlara da baktığını, çok emek sarf ettiğini betimler. Verimli geçen dönem sonunda emeklerinin

karşılığını aldığında rahat ettiklerini ve durumlarına şükrettiklerini ifade eder.

“Dinle çiftçilerin garip hâlini
İlkbaharda çifte başlar çiftçiler
Hiçbir zaman işten çekmez elini
Durmaz yıl onik’ay işler çiftçiler

Evvel buğday eker sonra arpayı
Her gün daha fazla saçar kuşların payı
Tarlada görürse kuşu kargayı
Döner sapanınan taşlar çiftçiler

Biçer ekinini sürer harmanı
Esen yellerinden savurur onu
Bol gelirse dane ile samanı
O sene irahat kışlar çiftçiler

Veysel anlatırsın çiftçi halını
Kışın yemler davarını malını
Başına toplanır oğlu gelini

Şimdi bol şüküre başlar çiftçiler” (Oğuzcan, 2001: 156-157)

Köyde çiftçilik, bahçe işleriyle uğraşan Ozan, özellikle meyve işinde öncülük yapmış, babası da patatesi köyde ilk yetiştiren kişi olmuştur (Kaya, 2011: 30-31).

Çiftçinin, köylünün yaşamını insan onuruna yakışır biçimde sürdürebilmesi, çalışmasının karşılığını almasına bağlıdır. Çiftçi ekip biçer, çaba, emek harcar ancak sel gibi doğal afetler sonucu emeği zayı olabilir. *Emeklerim Zay'eyledi Sel Benim* adlı şiirde Şair sel yüzünden başından geçeneri, hasılatının hepsinin sele gittiğini dile getirir.

“Sekizinci ayın yirmi ikisi
Emeklerim zay'eyledi sel benim
Sele gitti hasılâtın hepsi
Emeklerim zay'eyledi sel benim
Tırtıl geldi tevekleri taladı
Sel geldi elek elekeledi
Hasılâti çamurlara beledi
Emeklerim zay'eyledi sel benim” (Oğuzcan, 2001:
150)

Âşık Veysel ektiği patates ve mısırın sel felaketi yüzünden zarara uğradığını, bu tür felaketlerin daha önce de başına geldiğini, bu nedenle çiftçilikten vazgeçmeyi de düşündüğünü ifade eder.

“Bu sel bizi ne pek kötü belledi
Dümdüz etti patatesi milledi
Ne çapasın vurdu ne de belledi
Emeklerim zay'eyledi sel benim

Deli gönül terket diyor bostanı
Dört mısır alınca ne oldu yani
Sel için söyledim ben bu destanı
Emeklerim zay'eyledi sel benim

Üç beş kağı sap getirdik harmana
Sarardı saplari çürüdü dene
Beni böyle hâli koymaz her sene
Emeklerim zay'eyledi sel benim” (Oğuzcan, 2001:
150-151)

Bu tür felaketlerin yaşanmaması için devlet-millet ele ele tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Günümüz anlayışında felaketlerden zarar görenlere Devlet, zararı belirli ölçütlere göre karşılamakta, köylüye, çiftçiye, esnafa destek olmaktadır (Arslan- Kayañçiçek 2010: 73 ve 200).

Günümüzde toprağın değeri gittikçe daha çok bilinmektedir. Tarım, hayvancılık yanında petrol, doğalgaz, kıymetli madenler gibi nice Hakk'ın gizli hazineleri ortaya çıkmakta, insanlık bunlardan yararlanmaktadır. Kimi küresel güçler kendi ülkelerinde var olan yeraltı kaynaklarıyla yetinmeyip kimi başka ülkeleri sömürmekte hatta dünyanın çeşitli bölgelerinde savaşlar çıkarmakta, dünya barışını ortadan kaldırmaktadır.

Şair, *Vatan Sevgisini İçten Duyanlar* adlı şiirde çalışmanın hak olduğu gibi görev olduğunu da vurgular. Vatanını sevenler doğrulukla çalışır, neme lazımcılık yapmaz.

“Vatan sevgisini içten duyanlar
Sıtk ile çalışır benimseyerek
Milletine ulusuna uyanlar
Demez neme lâzım neyime gerek

Vatan aşkı ile çalışan kafa
Muhakkak erişir öndeki safa
Tesir nüfuz olur her bir tarafa
Herkes onu büyük tanır severek” (Oğuzcan, 2001:
161)

Halkevi I adlı şiirde Ozan, halkevleri aracılığıyla bilgi ve beceri kazandırıldığını, mesleki eğitim yapıldığını, çalışma hakkının kullanılmasında mesleki eğitimin önemli olduğunu vurgular.

“Asil Türk Milleti çalışır Veysel
Çalışana ekmek çağırır gel gel
Asla mağdur olmaz çalışan bir el
İnanç var iman var Halkevlerinde” (Oğuzcan, 2001:
190)

Şair çalışma ile ilgili görüşlerini *Seksen Yıllık Yolu Biraz düşünmek* adlı şiirde tek tek sıralayarak, bu sözlerinin hisse alanlar için mücevher değerinde olduğunu, almayanların ise acı çekeceğini ifade eder.

“Başımdan geçeni bir bir anlattım
Ne yanlış söyledim ne yalan kattım
Veysel der alana mücevher sattım
Alan alı almayana ac’ olur” (Oğuzcan, 2001: 66)

Âşık Veysel’in dizelerinde; çalışmanın hak olduğu kadar ödev olduğu, tarım, hayvancılık, esnaf, zanaatkâr, memur kısaca herkesin elinden gelenin en iyisini yapmasını, çalışma ile ailenin, milletin, ülkenin kalkınacağı, felaketlere karşı hazırlık olunması ve tedbirler alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

2.4. Sağlık ve Hasta Hakkı

Sosyal haklardan biri de sağlık ve hasta hakları ile ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak için önlemler alır” (Arslan-Kayanççek 2010: 85). “Uluslararası hukukta devletlere herkese yüksek beden ve ruh sağlığı standartlarından yararlanma hakkını tanınmasını öngörülür” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 99; Tuna, 2020: 1279).

Âşık Veysel yaşamı boyunca çok kez hastaneye yattığını, hasta haklarından yararlandığını, doktorların yetenekli olduğunu *Kader* adlı şiirinde dile getirir.

“On üç sefer hastahaneye yattım
Derman gelir diye yollar gözettim
Bugün yarın dedim gönlüm aldattım
Yıl yetmiş yediye gelene kadar

İstanbul'da Ankara'da Sivas'ta
Yüksek ihtisasta iyolur hasta
Ömrüne bereket hekimler usta
Ölüm erteledi bilmem ne kadar” (Oğuzcan, 2001: 53)

Hastahane I adlı şiirde hastanelerin sağlık hakkını kullanma yerleri olduğu tasvir edilir. Burada hastalar tedavi edilir, iyileştirilir ve taburcu edilir. Doktorlar nazik bir biçimde hastaları muayene eder, tedavi eder, hastaları iyileştirip hasta yakınlarına teslim eder.

“Dertliler dermanı sende arıyor
Millete hizmetin var hastahane
Türlü türlü yaraları sarıyor
Var olsun hekimler nur hastahane

Dertli olan gelir gelir yalvarır
Göz açılır kulak verir dil verir
Tedavisi bitenlere yol verir
Dünyalar durdukça dur hastahane
Hastahane hekimlerin mekânı
Elinden geldikçe incitmez canı
Yardım yaradandan olsun dermanı
Yavrumu sağ salim ver hastahane” (Oğuzcan, 2001: 196)

Şair *Hastahane II* adlı şiirinde hastanede geçen günlerini açıklar. Doktorların iyiniyetli oluşlarını takdirle karşılar ve bu

çaba sonucu hastaları iyileştirdiğini, doktorlara nankörlük edilmemesi gerektiğini vurgular.

“Bu hastahanenin şu meziyeti
Hekimin hastaya hüsnüniyeti
Türlü dertten kurtarıyor milleti
Sakin ol nankörlük etme dediler” (Oğuzcan, 2001:
197)

Doktorların yardımcıları olan hemşireler hastalara acı olsa da iğne yaparlar. Bunlar hastaların kardeşleri, bacılarıdır, kötülük istemezler. Tedavisi bitenler ise hastaneden evlerine, kendilerini yakınlarına dönerler.

“Hemşireler iğne vurur acıdır
Kimisi kardaştır kimi bacıdır
Tedavisi biten hep sılacıdır
Haydi git bekliyor Fatma dediler” (Oğuzcan, 2001:
197)

Ozana hastanede kaldığı süre içinde telgraf, mektup, telefon gibi iletişim araçlarıyla ulaşıp hal hatır sorulunca, Sivas halkı da gelip hastanede ziyaret edince, O mutlu olmaktadır. Ağrıları azalıp iyileşme yoluna girince Şair, tüm dostlarına teşekkürlerini, şükranlarını sunmaktadır.

“Telgraf telefon mektup gelince
Sivas halkı gelip gönlüm alınca
Veysel ağrılarını geri kalınca
Dosta selam yaz unutma dediler” (Oğuzcan, 2001:
197)

Galiba Dünyanın Sonuna Kaldık şiirinde toplumdaki insanların ruh sağlığının bozulduğunu, psikolojik tedavinin ise zorlaştığını “Hasta gönlün tedavisi zorlandı” dizesiyle dile getirir (Oğuzcan, 2001: 79).

Âşık Veysel dizelerinde doktorlardan, hemşirelerden, sağlık personelinin memnuniyetini dile getirmekte, onların hakkını teslim etmekte, onları bir yakını, kardeşi olarak görmektedir. Sağlıkçıya bu bakış açısı insan hakları eğitimi açısından önemlidir. Günümüzde kimi zaman haberlerde görülen “sağlıkçıya şiddet” hareketlerinin yanlış olduğu, sağlıkçıların da hasta ve hasta yakınlarına hassasiyetle yaklaşımlarının güzellikleri gözler önüne serilmektedir.

Şaire İstanbul’da doktorlar tarafından göz ameliyatı teklif edilir ancak o gönül gözü ile dünyayı hayal ettiğini, gerçek dünyanın çok farklı olabileceğini, görme engelli olmaktan dolayı şikâyeti olmadığını belirtir ve tedavi hakkını kullanmayarak teklifi reddeder (Kaya, 2011: 31-32). Benzer biçimde akciğer kanserine yakalandığında ameliyat olup kurtulma teklifini de reddetmiştir (Makal, 1993: 45). Burada Şairin kendi düşüncesi ve tercihinin saygı gösterildiği belirtilebilir.

2.5. Gençliğin Korunması

Anayasaya göre devlet; toplumun geleceği olan gençlerin bilimin ışığında, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı önlemleri alır. Bunun yanında gençleri alkol düşkünlüğü, uyuşturucu madde, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan, bilgisizlikten korumaya çalışır (Arslan-Kayanççek 2010: 86).

Âşık Veysel *Hepimiz Bu Yurdun Evlâtlarıyız* adlı şiirde ülkenin bölünmesine yönelik düşünce ve çatışmaların çirkin olduğunu, ülkenin ilerlemesine engel olduğunu belirtir. Başka toplumlar uzay araştırmalarında aya giderken ülkemizin geri kalması doğru değildir.

“Bu nasıl kavgalar çirkin dövüşler
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız
Yolumuza engel olur bu işler
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız

Hedef alıp dövüştüğün kardaşın
Seni yaralıyor attığın taşın
Topluma zararlı yersiz savaşın
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız

Herkes ilim deryasında yüzüyor
Çıkmış ayın çevresinde geziyor
Yazık bize yollarımız uzuyor
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız” (Oğuzcan, 2001:
163)

“Kitaplar yazılmış nasihat dolu
Birlikte güçlenir gençliğin kolu
Gençliğe emanet Atatürk yolu
Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız” (Oğuzcan, 2001:
163)

Yapılacak iş birlik ve beraberlik ile güçlenmek, yılmadan, yorulmadan çalışmaktır. Bu görüşü *Ağlayalım Atatürk’e* adlı şiirinde de yineler.

“Siz sağ olun Türk gençleri
Çalışanlar kalmaz geri
Mareşal’in askerleri
Ordular teğmen ağladı” (Oğuzcan, 2001: 174)

Şair *Okul II* adlı şiirde çocukların ve gençlerin bilgisizlikten korunması, meslek öğrenimi için okumayı, öğrenmeyi teşvik eder, onları güdüler.

“Oku benim cici yavrum
Okul cennet meyvesidir
Okuldadır türlü san’at
Medeniyet membasıdır

Okul yurdun can damarı

Okul korur namus arı

Okul istikbal yolları

Görenlerin görmesidir” (Oğuzcan, 2001: 189)

Ozan *İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa* şiirinde evlatların, gençlerin kötü ahlaktan korunmasını ister ve manevi değerlerin önemine dikkat çeker.

“İstemezdi alış verişte senet

Kafalara yerleşmezdi ihânet

Ne zina olurdu ne çapkın evlât

İşde hiyle sözde yalan olmasa” (Oğuzcan, 2001: 63)

Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzak durmasının bir yolu da çalışmalarıdır. Gençlikte çalışmalı, iş yapmaktan, işe gitmekten erinmemeli, gençliği kendisine, ailesine, milletine faydalı bir şekilde geçirmelidir. Gençlik bir dönemdir, mevsimdir, nihayetinde o da geçer. Şair *Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünek* adlı şiirinde bu konulara vurgu yapar.

“Esnaf isen aç dükkânı bazar et

Eğer seyyah isen geştü güzâr et

Aç gözünü bu âleme nazar et

Şimdi genç olanlar sonra koc’ olur

Gençliğinde işe gitmez erinir

Kocalıkta şurda burda sürünür

Paras’ olan yiyer giyer barınır

Ecel gelmez belki ölüm geç olur” (Oğuzcan, 2001:

66)

2.6. Sporun Geliştirilmesi

Anayasaya göre “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder”(Arslan-Kayanççek 2010: 86).

Ozan, *Halkevi II* adlı şiirinde halkevlerinde spor kolu olduğunu, spor yapıldığını tasvir eder.

“Teknik Araştırma Kolu

Spor temsil dopdolu

Güzel sanatlar mimari

Halkın evi Hakkın evi” (Oğuzcan, 2001: 191)

2.7. Sosyal Güvenlik Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” (Arslan-Kayanççek 2010: 87). “Geniş anlamda sosyal güvenlik, yaşlılık, hastalık, sakatlık ya da geçici işsizlik gibi nedenlerle çalışamayan, geliri sürekli ya da geçici kesilen kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli desteğin devlet tarafından sağlanması anlamına gelir. Bu tanım İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde yer alır. Avrupa Sosyal Anayasası bu hakka hastalık, analık, malullük, yaşlılık, iş kazaları, meslek hastalıkları, işsizlik, ölüm yardımlarını ekler” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 98; Tuna, 2020: 1280).

Hayatının büyük bölümünü görme engelli olarak geçiren Âşik Veysel, sosyal güvenlik bakımından özel olarak

korunması gereken bireyler arasında yer almaktadır. Türkiye’de sosyal güvenlik haklarında dönem dönem ilerlemeler kaydedilmiştir. Şair, ilk dönemlerde Böyle *Düşmüş Payım Benim* adlı şiirinde maddi imkânlarının yetersizliğini dile getirir.

“Bir pipom var yamalıklı
Palto giyerim alıklı
Oğlum kızım hep çarıklı
Mes giymemiş soyum benim” (Oğuzcan, 2001: 233)

Ozan, fakirliğin her türünü yaşadığını *Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum* şiirinde “Gâhi fakir oldum hayli süründüm” şeklinde ifade etmiştir (Oğuzcan, 2001: 37).

Halkevi II adlı şiirde Şair, halkevleri aracılığıyla maddi imkânı olmayanlara, düşkünlere yardım yapıldığından söz etmektedir. Sosyal güvenlik anlamında bunu önemli bir gelişme olarak kabul etmek mümkündür.

“Bu varlığı böyle gördüm
Düşündüm kafama sordum
Düşkünlere yapar yardım
Halkın evi Hakkın evi” (Oğuzcan, 2001: 191)

Şaire Halk Evleri tarafından sahip çıkılması, Köy Enstitülerinde saz öğretmenliği görevi verilmesi, 1965 yılında TBMM tarafından özel bir yasayla “vatani hizmet tertibinden” aylık bağlanması ve devletin “resmi şairi” oluşu sosyal güvenlikle ilgili gelişmeler olarak kabul edilebilir (Makal, 1993: 75).

2.8. Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır” (Arslan-Kayanççek 2010: 88; Tuna, 2020: 1281).

Âşık Veysel’in evi Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca müze haline getirilmiş (Makal, 1993: 88), evi kültür varlığı olarak korunmuştur. Türkiye’de bir halk şairi olarak, ilk defa onun evi müze haline getirilmiştir. Âşık Veysel, tamamen yerli ve milli kültürümüzün yeni bir altın halkası olarak yaşatılmaktadır (Bakiler, 2008: 41).

2.9. Sanatın ve Sanatçının Korunması

Anayasaya göre “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gerekli tedbirleri alır” (Arslan-Kayanççek 2010: 88).

Şair *Gecenin İlhamı* adlı şiirde halkın kendisine değer vermesinden doğan memnuniyetini ifade eder.

“Ey İstanbul halkı aziz dostlarım

Bu kıymeti lütfettiniz siz bana

Ne derece teşekkürüm bildirsem

Gönül diyor kâfi değil az bana” (Oğuzcan, 2001: 219)

Âşık Veysel’e 1965 yılında ‘Anadilimize ve Milli Birliğimize yaptığı hizmetler’ den dolayı TBMM tarafından

özel bir kanunla vatani hizmet tertibinden 500 TL maaş bağlanmıştır (Kaya, 2011: 36).

29 Aralık 2022 tarih ve 32058 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan genelge ile 2023 yılının Âşık Veysel Yılı olarak kutlanması kabul edilmiştir. Âşıklık geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri olana Âşık Veysel'in yalın bir Türkçe ile ortaya koyduğu eserlerinde, hüznün, yaşama sevinci, doğa ve insan sevgisi, dostluk, birlik ve beraberlik üzerine gelecek nesillere diziler armağan ettiği belirtilmiştir. Sözlü kültür geleneği içinde yetişen ve halk kültüründen beslenen Âşık Veysel, asırlar boyunca birikerek, büyüyerek gelen zengin kültür mirasımızın temel taşlarından biri olma özelliğine sahiptir. 1973 yılında vefat eden Âşık Veysel'in vefatının 50. Yılı olan 2023 yılı için UNESCO tarafından anma ve kutlama yıldönümleri arasına alınmıştır. Sazı ve sözüyle dünya penceresinden insanlığa seslenen Âşık Veysel hürmetle ve rahmetle anılarak yurt içi yurt dışı etkinlikler düzenlenerek ilgili bakanlıklar, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülecektir (RG, 2022). Genelge gereği 2023 yılı boyunca çeşitli etkinliklerle Âşık Veysel anılmış, ona olan ilgi artmıştır.

Âşık Veysel şiirlerinde, ailenin korunması hakkı, eğitim hakkı, çalışma şartları ve dinlenme hakkı, tüketici hakları, sağlık ve hasta hakkı, sosyal güvenlik hakkı, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması hakkı, sanatın ve sanatçının korunması haklarını işleyerek milletine, dinleyicilere, okuyuculara farkındalık eğitimi verdiği belirtilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Siyasî Haklar ve Ödevler

Bu bölümde vatandaşlık hakkı, seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı, vatan hizmeti, kamu hizmetlerine girme hakkı ve dilekçe hakkı incelenmiştir.

3.1. Vatandaşlık Hakkı

“Bir kişiyi bir devlete bağlayan uyrukluk bağına vatandaşlık, bir ülkeye uyrukluk bağı ile bağlı olan kişiye de vatandaş denir” (Karaman Kepenekci 2014: 37). “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde herkesin uyrukluk hakkı olduğu ve kimsenin keyfi olarak bu haktan mahrum bırakılamayacağı belirtilmiştir. Vatandaşlıkta kişi ve devlet arasında karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkileri hukuki bağ ile belirlenir” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 82). “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası vatandaşlık hakkını kabul etmiştir” (Arslan-Kayanççek 2010: 89; Tuna, 2020: 1281).

Türk edebiyat tarihinde Namık Kemal’de görülen vatan fikri, Ziya Gökalp’in manzumelerinde yaşayan Türklük ruhu, Mehmet Akif Ersoy’da şahit olunan cehalet ve taassup sorunu, bu sorundan kurtulmak için takip edilmesi gereken ilim-irfan yolu, birlik-beraberlik kökünden kopulduğu takdirde düşülecek felaket uçurumu gibi konular Âşık Veysel’in sosyal ve vatandaşlık şiirlerinin fikir örgüsünü oluşturmaktadır (Bakiler, 2008: 67).

Âşık Veysel vatanını sevmiş, daima onun yükselmesini arzulamıştır. Bir ülkenin esenliği ve kalkınmasında ülke

insanı için gerekli olan birlik, yurt sevgisi, çalışmak, milli kültüre bağlılık gibi faktörler onun şiirlerinde yer almıştır (Kaya, 2011: 109). Şair, bir milletin yükselmesini ilim ve irfan temellerine dayandırarak çok önemli bir gerçeği yakalamıştır (Bakiler, 2008: 68).

Ozan, *Türk Adı Babamdan Bana Mirastır* adlı şiirinde Türk olmasının babasından bir miras olarak kaldığını, bundan başka bir adı istemediğini belirtir. Halk edebiyatında Türklük duygusunu onun coşkunluğuyla şiirlerine sindiren çok az âşık olduğu söylenebilir (Bakiler, 2008: 76).

“Türk adı babamdan bana mirastır

Daha bundan başka adı neyleyim” (Oğuzcan, 2001: 234)

Türk kültürünün en önemli zenginlik kaynaklarından biri Türkçedir. Türk dilinin en güzel bir şekilde serpilip geliştiği türküler, Türkçenin gergefi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk, türkülerle doğup büyümekte, türküler onun gönül dünyası, ruh mayası olmaktadır (Bakiler, 2008: 78).

“Su başında sulaklarda

Türkün sesi kulaklarda

Beşiklerde beleklerde

Türküz türkü çağırırız” (Bakiler, 2008: 78).

Âşık Veysel bir vatanseverdir, *Kader* adlı şiirinde bu açıkça görülür.

“Veysel der tükenmez bu benim derdim
Katlandım cefaya şükrettim durdum
Yaşasın milletim bayrağım yurdum
Dilerim Allah’tan sonuna kadar” (Oğuzcan, 2001: 54)

Şairin gönlünde büyük bir Türk ordusu bulunmakta, bu ordu düşmanı yenerek yurdu yükseltmekte, Şair bu niyet ve azimle çalışmaktadır. *Bir Küçük Dünyam Var İçimde Benim* adlı şiirde bu azmi, düşüncesi ve niyetinin kendisi için çok önemli olduğunu dile getirir.

“İçimde beslerim bir büyük ordu
Çiğnesin düşmanı yükseltsin yurdu
Azmi zihniyeti Veysel’in derdi
İşte bu niyetim bana kâfidir” (Oğuzcan, 2001: 230)

Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş adlı şiir baştan sona vatandaşlık hakları ve özellikleri ile doludur. Birlik, beraberlik vatandaşlığın, kardeşliğin gereğidir. Yanlış fikirleri aradan çıkararak kardeşlik içinde elbirliğiyle okul ve fabrikalar kurarak vatani yüceltmek vatandaşlık borcudur.

“İtimat edersen benim sözüme
Gel birlik kavline girelim kardaş
Birlik çok tatlıdır benzer üzüme
İçip şerbetini duralım kardaş

Son verelim iftiraya bühtana

Kardeşâne sevişelim can cana

Elbirlikle çalışalım Vatana

Çok okul fabrika kuralım kardaş” (Oğuzcan, 2001: 60)

Türkiye’de insanlar arasında kavilleşme bir diğer deyişle söz verme sözleşme yaygın adetlerdendir. Söz vermek önemli değerler arasındadır. Söz verme sevgililer arasında, aileler arasında olabilir. Burada sözüne güvenilmesini, birlik, beraberlik, dostluk, kardeşlik sözleşmesine girmeyi arzu etmektedir. Birliğin tatlı olduğunu, insanları mutlu edeceğini belirterek tadı, ülkenin en yaygın meyvelerinden üzüme benzetilir. Üzüm; kompostosu, hoşafi, şerbeti yapılarak tüketilir. Şair birliğin lezzetini, tadını üzüm şerbeti içmeye benzetir. Üzüm şerbeti nasıl insanın hararetini alır, ferahlatırsa, birlik, beraberlik tüm insanımızı ferahlatacaktır vurgusu yapılır.

Birlik, beraberliğin olması insanlar arasında çatışmaya yol açan bütün nedenlerin son bulmasına bağlıdır. Bu olduğu takdirde insanlar birbirlerini sever, sevgi, dostluk hâkim olur. Ülkenin ihtiyacı olan okulların, fabrikaların yapılması elbirliği içinde çalışmayla olur. Ozan, ülkenin yükselmesinde hem eğitimi hem de üretmeyi, istihdamı öncelemektedir. Bu görüşü *Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş* ve *Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş* adlı şiirlerinde şu dizelerle pekiştirir:

“Kulak ver sözüme dinle vatandaş
Uyma laklak edip gülüşenlere
Seni meşgul eder işinden eğler
Karışın tembele perişanlara” (Oğuzcan, 2001: 62)

“Çalışalım kurtulalım buhrandan
Nedir senlik benlik usandık candan
Irkımız neslimiz aynı bir kandan
Yurdun yaraların saralım kardaş” (Oğuzcan, 2001:
60)

Şairin “birlik içinde kalkınma” düşüncesini savunduğu belirtilebilir (Makal, 1993: 111). *Uyan Bu Gafletten* adlı şiirde yurttaşların bilinçlenmesini, çalışmasını, bilime sarılmasını istemektedir.

“Devri Cumhuriyet asırı yirmi
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş

Diyorlar ki dünya evvel su imiş
Oku anla dünya nedir ne imiş
Yükselenler bilgi ile büyümüş
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş” (Oğuzcan, 2001:
166-167)

Atatürk adlı şiirde vatanın nasıl kurtarıldığı, gece gündüz demeden çalışıldığı, çaba ile bu günlere geldiği belirtilir.

“Türkiye’yi adaletle yaşattı
Dağları deldirdi demir döşetti
Millete bir altın kemer kuşattı
Hâşâ nankör olman devranımızdan” (Oğuzcan, 2001: 170)

19 Mayıs’ta Parlayan Zafer adlı şiirde yurdumuzun kıymetinin bilinmesini ister.

“Veysel bu sözünde var mıdır hatâ
Yurdumuzu benzetelim cennet’e
Bu vatanı ısmarladı millete
Türk korusun dedi yine bu bağı” (Oğuzcan, 2001: 172)

Ağlalım Atatürk’e adlı şiirde yurdun korunmasını insanlarımızdan istemektedir.

“Uzatma Veysel bu sözü
Dayanmaz herkesin özü
Koruyalım yurdumuzu
Dost değil düşman ağladı” (Oğuzcan, 2001: 174)

Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün çağdaş medeniyetler düzeyine erişme hedefine vurgu yapan Şair, bu sözlerinin hem kanunlara hem de mantığa uygun olduğunu belirterek, vatandaşlar arasında nedenlerinin düşünerek, tartışarak birlik, beraberlik, saygı ve sevginin kurulmasını ister.

“Yürüyelim Atatürk’ün izine
Boş verelim bozguncular sözüne
Göz atalım şu dünyanın hızına
Yürüyüp hedefe varalım kardaş

Veysel’in sözleri kanun dışı mı
Mantığa uymazsa kesin başımı
Bana düşman etmiş vatandaşımı
Sebebi ne ise soralım kardaş” (Oğuzcan, 2001: 60)

Şaire göre Türkiye, kültür birliğini sağlayarak, kardeş kavgalarına son vererek, ilim yolunda ciddi adımlar atarak çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilir (Bakiler, 2008: 70).

Sivas özelinde yapılan çalışmaların anlatıldığı *Ziyaret Eyledim Koca Sivas’ı* adlı şiirde Ozan kendisinin de vatan için hizmet etme amacıyla olduğunu açıklar.

“İptida uyandı burada bahtım
Memlekete hizmet etmektir cehdim
Veysel aşk uğruna ölmektir ahtım
Yazsın tarihleri beni Sivas’ın” (Oğuzcan, 2001: 176)

Âşık Veysel *Karaözü* adlı şiirde, bu köyün önde gelen özelliklere sahip olduğunu, çalışkan, okumuş, kültürlü bir köy olduğunu anlatır.

“Bir hamlede üç yüz memur çıkarmış
İnsanlık ne demek farkına varmış
İlim bir deryadır durmaz akarmış

Demişler kablarnı doldur Kar'özü" (Oğuzcan, 2001: 177)

Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız adlı şiirde Şair, kargaşa, karışıklık, kaos ortamını ve kardeşin kardeşi kırmasını istemez. Kardeşlik değerinin önemi üzerinde durur. Kardeşlik toplumumuzun bu gün de kimi zaman unuttuğu temel bir değerdir. O; milli birliği sağlamak, kardeş kavgalarını önlemek, Türkiye üzerinde oynanan oyunlara dikkat çekmek için büyük gayret ve hassasiyet sarf etmiştir (Bakiler, 2008: 79).

“Bu nasıl kavgalar çirkin dövüşler
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız
Yolumuza engel olur bu işler
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız

Hedef alıp dövüştüğün kardaşın
Seni yaralıyor attığın taşın
Topluma zararlı yersiz savaşın
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız” (Oğuzcan, 2001: 163)

Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner şiirinde vurguladığı bir diğer husus ise vatandaşlığın zirvesi olan vatan uğruna canını feda etme, şehitliktir. İnsan hakları türlere ayrılır, her insanın çeşit çeşit hakkı vardır. Ancak vatan uğruna canını feda eden şehitlerin ayrı bir hakkı vardır ve bu hak ödenmez haklardır. Şehitlerimiz her zaman saygı ile anılmalı ve unutulmamalıdır.

“Herkesin bir yüzden hakkı var ama
Bu vatan uğruna ölene ne den” (Oğuzcan, 2001:
78)

Vatan Sevgisini İçten Duyanlar adlı şiirde; vatanın bu günlere gelmesinde atalarımızın döktüğü kan olduğu, şehitlerimize saygı duyduğumuzu, vatanın toprağının, bayrağının, her şeyinin bu ülkede yaşayan vatandaşların olduğunu Şair övünerek, överek söyler.

“Her ferdin hakkı var bizimdir vatan
Babamız dedemiz döktüler al kan
Hudut boylarında can verip yatan
Saygiyle anarız şehit diyerek

Vatan bizim ülke bizim el bizim
Emin ol ki her çalışan kol bizim
Ayyıldızlı bayrak bizim mal bizim
Söyle Veysel öğünerek överek” (Oğuzcan, 2001:
161)

Halkevi I adlı şiirde Şair, halkevlerinde eşitlik, özgürlük ve demokrasi gibi temel kavramların halkevlerinde uygulamalı olarak var olduğunu, böylece vatandaşlık eğitimi yapıldığını belirtir.

“Halkevleri ilim irfan yuvası
Atatürk’ün sesi milletin sesi
Eşitlik hürriyet ve demokrasi
Atatürk sözü var Halkevlerinde” (Oğuzcan, 2001:
190)

Vatandaşlık eğitiminde şehitlerimizin anılması, onların başından geçenlerin öğrenilmesi önem arz eder. *Dumlupınar Denizaltısına* adlı şiirde Şair elim kazayı duygu dolu dizilerle dile getirir.

“Memleket uğruna can veren hasta
“Vatan Sağol” demiş en son nefeste
Seksen bir kahraman aynı kafeste
Bir yolu çıkmadık dereye kaldı

Bütün gazeteler hep yazar oldu
İsimler dillerde hep gezer oldu
Her Türk’ün kalbinde bir mezar oldu
Sanmayın şehitler orada kaldı

Vatan ağlar millet ağlar yıl ağlar
Deniz ağlar yolcu ağlar yol ağlar
Veysel ağlar sohbet ağlar dil ağlar
Tarihte bir büyük yara da kaldı” (Oğuzcan, 2001:
195)

Köprü adlı şiirde Şair, öncelikle vatandaşların güzel bir vatandaşlık örneği olarak köprüyü yaptırdıklarını anlatır. Bu köprünün yapımında Ozanın da çabası, emeği bulunmaktadır (Makal, 1993: 21). Sonra, Kızılırmak nehri üzerine nice emeklerle, parayla yapılan köprünün hainler tarafından yakılıp kül olduğunu, bütün emeklerin boşa gittiğini içi kan ağlayarak betimler.

“Kolay geçmek için Kızılırmak’tan

Alındı paralar cemoldu halktan

Gayret köylülerden izin Allah’tan

Tanrım var eylesin milletimizi

Yaptırdı köprüyü güldürdü bizi

Fakir fukaradan alındı para

Yandı kömür oldu gitti sulara

Memlekete düşman bir yüzü kara

Kırılın elleri kör olsun gözü

Yaktı köprümüzü yandırdı bizi

Aslında yok imiş aslâ Türk kanı

Haydi Türk diyelim kimeydi kini

Adilerden âdi yurdun düşmanı

Kırılın elleri kör olsun gözü

Yaktı köprümüzü yandırdı bizi” (Oğuzcan, 2001: 198)

Şair ümitsiz değildir, yine gayretle, azimle, devlet-millet elele köprünün yeniden yapılacağına inanır.

“Mehmet Tataroğlu İbrahim Göker
Yine bu dertleri Şarkışla çeker
Yılmaz Türk milleti yaptırır tekrar

Tanrım var eylesin milletimizi
Yapar köprümüzü güldürür bizi

Muhterem Başvekil Sayın Günaltay
Bir himmet ederse bu işler kolay
Bütçeden “Köprü”ye ayırırsa bir pay

Tanrım var eylesin milletimizi
Yapar köprümüzü güldürür bizi” (Oğuzcan, 2001:
199)

Bütünüyle halk çocuğu olan Aşık Veysel, köyün içinden çıkmış, köylünün derdini, davasını dile getirmiş ve köylünü sesi olmuştur (Makal, 1993: 22).

Kıbrıs'ta meydana gelen haksızlıklar, olumsuzluklar Şairin canını sıkır. *Taşlama II* adlı şiirde Ozan, Kıbrıs'ta yaşananları gözler önüne serer. Haklı davada öncelikle barışı sonra ise savaşı göze aldığımızı açıklar.

“Kıbrıs’taki olan haksız olaylar
Kemirir içimi kurt olur gider
İnsanlık dışında yapılan işler
Bütün milletlere dert olur gider

Türk milleti asla korkmaz düşmandan
Korkarız Allah’tan bir de vicdandan
Geçmeyiz namustan geçeriz candan
Kalan gazi ölen mert olur gider” (Oğuzcan, 2001:
205)

Âşık Veysel’in daima birleştirici, kaynaştırıcı bir rol üstlendiği, şiirlerinin özünde insan sevgisi, barış arzusunun yanında kardeşlik ve birlik düşüncesi olduğu ifade edilebilir (Kaya, 2011: 113).

3.2. Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı

Anayasaya göre “Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme, bağımsız olarak ya da bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptirler” (Arslan-Kayançiçek 2010: 90).

Seçme ve seçilme hakkı en temel vatandaşlık haklarından. Şair; *Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner* şiirinde vatandaşların bilinçli bir şekilde, hür iradesiyle, kimsenin etkisi ve baskısı altına girmeden, düşünce özgürlüğü içinde oyunu kullanmasını ister.

“Doğrult hedefine çek ger yayını

Zedeleme temiz kullan oy'unu” (Oğuzcan, 2001: 78)

3.3. Vatan Hizmeti

Vatan hizmeti, “Her Türk'ün hakkı ve ödevidir” (Arslan-Kayançiçek 2010: 97). Âşık Veysel'in on dokuz yirmi yaşlarında akranları seferberlik dolayısıyla askere alınmış, kendisi ise kadınlarla ve yaşlı erkeklerle bir köşede kalmasına çok üzülmüştür. Vatan hizmetine gitmek istemesine rağmen bundan mahrum kalmış, teselliyi sazında bulmuştur (Kaya, 2011; 27).

Olaydım Cephede Kahraman Asker adlı şiirde Şair, vatan uğruna savaşmayı ve şehit olmayı diler.

“Bizi bugün için beslemiş vatan

Ne mutlu bu yolda olaydım kurban

Çekilip karşıma çıkınca düşman

Süngü vursa idim düşman dösüne

İftihar ettiğim büyük muradım

Türkoğluyum temiz Türktür ecdâdım

Şehit ismi yazılıysaydı soyadım

Kanım ile mezarımın taşına” (Oğuzcan, 2001: 162)

Bir Küçük Dünyam Var İçimde Benim adlı şiirinde Türklüğünün kıymetini bildiğini, vatanını ve milletini sevdiğini, vatani için şehit olmak istediğini ancak bunun nasip olmadığını belirtir.

“İstemem dünyanın saltanatını
Süslü giyimini Arap atını
Bilirsem Türklüğün var kıymetini
Vatanım milletim bana kâfidir

İsterdim hayatta düşmanla savaş
Milletime kurban olaydı bu baş
Nasip değil imiş şehitlik kardaş
İmanım niyetim bana kâfidir” (Oğuzcan, 2001: 230)

3.4. Kamu Hizmetlerine Girme

Anayasa her Türk’ün kamu hizmetine sahip olduğunu, hizmete alınmada görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemediğini düzenlemiştir (Arslan-Kayanççek 2010: 97).

Dönemin devlet yetkililerinden gelen teklif üzerine 1940-1946 yılları arası, her yıl bir enstitüde olmak üzere iyi bir aylıkla, Köy Enstitülerinde saz öğretmenli yapmıştır (Kaya, 2011: 30).

Bir şiirinde “Ya bir zenaatkâr ol ya bir memur ol” (Oğuzcan, 2001: 65) dizesiyle kamu görevine girmeyi teşvik etmiş, kamu görevini en güzel şekilde hukuka uygun yerine getirilmesini istemiştir.

3.5. Dilekçe Hakkı

Anayasaya göre “vatandaşlar, kendileri ya da kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında yetkililere yazı ile başvurma hakkına sahiptir” (Arslan-Kayanççek 2010: 65-66). Kızılırmak nehri üzerine vatandaşların parası ve emeğiyle yapılan köprünün yanması, zarar görmesi üzerine Şair; resmi bir dilekçe hakkı kullanımı olmamakla birlikte, şiiriyle dönemin cumhurbaşkanından ve yetkililerinden köprünün yeniden yapılmasını dilemiştir.

“Muhterem Başvekil Sayın Günaltay

Bir himmet ederse bu işler kolay

Bütçeden “Köprü”ye ayırırsa bir pay

Tanrım var eylesin milletimizi

Yapar köprümüzü güldürür bizi” (Oğuzcan, 2001: 199)

Âşık Veysel *Dostlar Beni Hatırlasın*' da Türklüğü ile gurur duymakta, şiirlerini Türkçe söylemekte, bir vatansever olarak tüm vatandaşlarla birlik ve beraberlik içinde olunmasını, vatan için gece gündüz demeden çalışılmasını, vatanın kıymetinin bilinmesini ve korunmasını, vatan hizmetini, gerekirse vatan için şehit olmayı, şehitlere saygı duyulmasını, Kıbrıs gibi güncel uluslararası sorunlara karşı duyarlı olunmasını, vatandaşların bilinçli olmasını, demokrasiyi ve bilinçli oy kullanmayı dile getirmiş ve eğitim vermiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Yeni Haklar ve Ödevler

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyadaki gelişme ve değişimler sonucu ortaya çıkan, birey, gruplar ve devletlerin dayanışmasıyla çözümlenebilecek engelli hakları, tüketici hakları, çevre hakkı, barış hakkı gibi haklardan oluşan haklardır. Bu haklara her geçen gün kadın hakları, çocuk hakları, azınlık hakları ve kültürel haklar gibi yeni haklar eklenmektedir. Bu bölümde Âşık Veysel'in şiirlerinde tespit edilen engelli hakları, tüketici hakları, çevre hakkı, barış hakkı üzerinde durulacaktır.

4.1. Engelli Hakları

Engelli; fiziksel ya da zihinsel yeteneklerindeki, ister doğuştan isterse sonradan olan, bir noksanlık sonucu normal olarak bireysel ve/veya sosyal hayatın gereklerini kısmen ya da tamamen kendi kendine yerine getiremeyen bireye denir. Engelliler için uluslararası bildiri ve sözleşmelerde bir takım haklar tanınmış, bu hakların ayırım yapılmaksızın tüm engelliler için geçerli olduğu belirtilmiştir (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 106). 1982 Anayasası'nın değişik yerlerinde eğitim, istihdam ve sosyal güvenlik açısından engellilerle ilgili hükümler yer almıştır. Özel eğitime ihtiyacı olanlar için tedbirler alınması, çalışma şartları ve sosyal güvenlik açısından korunması kabul edilmiştir (Arslan-Kayançiçek 2010).

Âşık Veysel görme engelidir, görme engelli olmak çeşitli zorlukları beraberinde getirir. O bu durumu sık sık ifade eder.

Talih Çile Kader Sözü Bir Etmiş şiirinde yedi yaşında görme engelli duruma düştüğünü açıklar.

“Talih çile kader sözü bir etmiş
Her nereye gitsem gezer peşimde
Kale mi fethetmiş ne şikâr etmiş
Tutup bağladılar yedi yaşımda” (Oğuzcan, 2001: 45)

Aynı durumu *Genç Yaşımda Felek Vurdu Başıma* adlı şiirde de dile getirir

“Genç yaşımda felek vurdu başıma
Aldırdım elimden iki gözümü
Yeni değmiş idim yedi yaşıma
Kaybettim baharımı yazımı” (Oğuzcan, 2001: 224)

Görme engellinin hayatı türlü cefalar, sıkıntılar, acılarla doludur. O bunu şu dizelerle anlatır:

“Hiç razı değilim ben bu kaderden
Birlikte doğmuşuz sulbü pederden
Başım hâli değil gamdan kederden
Kusur bende midir yoksa işimde” (Oğuzcan, 2001: 45)

Hastalık ve çile ile geçen çocukluk, ardından gelen görme engellilik rahatsızlığında onun en büyük yardımcısı annesi olmuştur. Annesi bütün bunlara göğüs germiş yiğit bir Anadolu kadınıdır. Annesi, hayatta aziz tuttuğu kişilerin başında gelmiştir (Kaya, 2011: 118). *Anama* şiirinde bunu şöyle dile getirir:

“Tükenmez borcum var Anama benim
Onun varlığından oldu bedenim
Kimi köylü kızını kimisi hanım
Tâ ezel tarihte kayıtlı Anam” (Oğuzcan, 2001: 214)

Ömrü çilelerle geçen Âşık Veysel derdini yüreğinde çeker, gecesi ve gündüzü, yazı ve kışı onun için birdir.

“Yalvarsam kadere yardım etmez mi
Yeter bu çektiğim derdim yetmez mi
Nice kara günler gördüm gitmez mi
Bir fark yoktur yazım ile kışımda” (Oğuzcan, 2001: 45)

Şair tesellisini sazında bulduğunu, on-on beş yaşlarına geldiğinde bağlama çalmaya başladığını *Genç Yaşımda Felek Vurdu Başıma* adlı şiirde anlatır. Buradan engellilerin hayata küsmeyip bir işle, bir sanatla meşgul olmasının güzelliğini de ortaya koyar.

“Bağlandım köşede kaldım bir zaman
Nice kimselere dedim el’aman
On on beş yaşıma girince heman
Yavaş yavaş düzen ettim sazımı” (Oğuzcan, 2001: 224)

Müstakil olarak söylediği şu dörtlüğünde şair oluşunu görme engelli oluşuna ve gerçek dostlarının varlığına bağlar.

“Ben bir adam olamazdım
Gerçek dostlar olmasaydı
Gerçek şair olamazdım
Çiçek gözüm almasaydı” (Kaya, 2011: 119)

Ozan, *Böyle Düşmüş Payım Benim* adlı şiirde görme engelli olarak gurbette çalıştığını, sürekli köyünden ayrıldığını, kimsenin kendi durumunu bilmediğini ve sormadığını belirterek ilgi bekler.

“İki gözüm görmez benim
Kimse halim sormaz benim
Beş gün evde durmaz benim
Gurbet oldu köyüm benim” (Oğuzcan, 2001: 233)

Başka bir konuşmasında Ozan, ‘büyük felaket ve ıstıraplar çoğu zaman insanın içindeki gizli cevherleri çıkarır. Örneğin; içinde cevher olan bir dağda, cevherin ortaya çıkması için onun bağırını deşmek gerekir’ diyerek görme engelinin içindeki aşkı, insan, doğa sevgisini ortaya çıkardığını vurgulamıştır (Makal, 1993: 23).

Özel gereksinimli bireylerin kendi durumlarını düşünmeleri ve sorgulamaları doğaldır. Şair de bunu sürekli yapmış, dünyaya gelişinin ve yaşamının anlamını bulmaya çalışmıştır. Sabır onun en büyük değeri olmuştur.

“Veysel der dünyaya ben niye geldim
Her zaman ağladım ne zaman güldüm
Gönlüme teselli kendimde buldum
Sabır ile teskin ettim özümü” (Oğuzcan, 2001: 225)

Engelli olmak, insan haklarından yararlanmak için bir engel değildir. *Âşıklar II* adlı şiirde Şair, görme engelli de olsa o insanın sevgisinin ışıdığını şu şekilde vurgular:

“Olsa da gözleri âmâ

Sevgisi ıştır dâima” (Oğuzcan, 2001: 109)

Özel gereksinimli bireylerin sevme, sevilme, kabul görme, saygı görme hakları bulunmaktadır. Onların sevgisi bambaşkadır ve kesinlikle takdire değerdir.

Küçük yaşlarda gözlerini kaybeden Veysel’e uzun müddet çevresinde ‘Kör Veysel’ denmiş, bir zaman sonra kendisi de alışmıştır. ‘Kör diyenlere kızardım eskiden. Alıştık artık, hiç geliyor bana. Ben kör olmasaydım, çoban olurum. Kör oldum, Veysel oldum.’ diyerek teselli bulmuştur (Kaya, 2011: 24).

4.2. Tüketici Hakları

“Tüketici; bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak kullanan veya tüketen gerçek veya tüzel kişidir. İnsan, ‘beşikten mezara kadar’ tüketicidir. Teknolojik gelişmelerle birlikte toplu üretim yapılabilmesi sonucunda insan sağlığına zararlı pek çok mal ya da hizmet piyasaya sunulabilmektedir” (T.C. Niksar Kaymakamlığı, 2022). Bu kadar geniş bir kitlenin korunması elbette önemli bir husustur. “Ayıplı mal ya da hizmet satıldığında tüketiciler: Aldığı malı vererek ödediği parayı geri alabilirler. Aldığı ayıplı malı vererek yenisiyle değiştirilmesini isteyebilir” (T.C. Niksar Kaymakamlığı, 2022). Anayasaya göre; “Devlet, tüketicileri koruyucu ve

aydınlatici tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder” (Arslan ve Kayañçiçek, 2010: 200).

Şair *Yurt Ürünleri* adlı şiirde yurdumuzda yetişen ürünlere, meşhur yöresel lezzetlere güzelleme yapar. Tüketicilerin en doğal hakkı olarak yetişen ürünlerin hasını, kalitelisini tatmak ister. Günümüz anlamında olmasa da temel olarak tüketici haklarına dikkat çeker.

“Bu dünyanın meyvesini
Yesem amma yesem amma
Arasam bulsam hasını
Yesem amma yesem amma

Amasya'nın elmasını
Zile pekmez çalmasını
Sivas'ın da kıymasını
Yesem amma yesem amma

Gezsem Tokad'ın bağını
Emlek'in taze yağını
Erzurum'un kaymağını
Yesem amma yesem amma

Konya'nın güzel buğdası
Sivas'ta Çorum'da hası
Ayıntab'ın çiğ köftesi
Yesem amma yesem amma” (Oğuzcan, 2001: 179)

4.3. Çevre Hakkı

Çevre hakkı özünde çevrenin korunmasıyla ilgili olup, insanın yaşadığı fiziki ortamın insan sağlığı için tehlikeli duruma gelmesini önlemek amacıyla yöneliktir. Tehlikeli durumlar çevresel felaketler, sanayileşme, iktisadi kalkınma faaliyetlerinden doğmaktadır. “Nükleer kazalar, deniz kirliliği, kimyasal sızıntı ve akıntılar, hava kirliliği, madencilikten doğan kirlilikler, orman yangınları, seller gibi başlıca felaketler sayılabilir” (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 100). Anayasa ise herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu düzenlemiştir. Böyle bir çevrenin düzenlenmesi için devletin ve vatandaşların çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma, çevre kirlenmesini önlemesi başlıca ödevleri olarak kabul edilmiştir (Arslan ve Kayaçık, 2010: 85; T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2006: 106).

Şairin çevreye duyarlı oluşu ile ilgili olarak şu hatıra üst düzey bir incelik taşımaktadır: Âşık Veysel; Hasanoğlu Köy Enstitüsünde görev yaparken, bahçede kiraz ağacının altına oturur, gövdesini, dallarını, yapraklarını yoklar, okşar, gelişmeleri takip edermiş. Bir gün dolu yağmış, ağacın yapraklarını delmiş ve düşürmüştü. Bu duruma üzülmüş, yanındaki bir öğrencisine sormuş: Bir insanın bir yeri kesilse canı acıyor, ağlıyor, inliyor. Acaba ağaçların yaprakları koptuğu, dalları kırıldığı, meyveleri alındığı zaman onlar da aynı acıyı duyar mı? (Bakiler, 2008: 79). Sonra şu şiiri yazdırır:

“Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse
O anda acısın duyar iniler
Katlansa acıya sakince geçse
Esen rüzgârlara uyar iniler” (Bakiler, 2008: 86).

Burada Şairin çevreye karşı çok duyarlı olduğu hatta kiraz ağacı ile empati yaptığı görülmektedir.

Gönül Bir Güzeli Sevmiş Ayrılmaz şiirinde arıların çiçeklerden çaba harcayarak bal yapışını dile getirir.

“Arılar bal için bekler petekler
Alır her çiçekten verir emekler” (Oğuzcan, 2001: 95)

Türkiye’de özellikle kırsal bölgelerde, köylerde bir yayla kültüründen söz edilebilir. İlkbahar aylarında toplu olarak yaylalara çıkılır, yaz boyunca yaylalarda kalınır ve sonbaharda toplu olarak yine yerleşim yerlerine dönlür. Yaylaya çıkma âdeti çevre hakkının kullanılmasına en güzel örneklerden biri gösterilebilir. Ozan, *Bizim Eller Yaylasına Yürümüş* adlı şiirinde yaylayı, yayla hayatını tasvir eder.

“Bizim eller yaylasına yürümüş
Tez gidelim o göçlere erelim
Boz dumanlı soğuk sulu yaylanın
Soldurmadan çiçeğini derelim

Kuz’lamış koyunlar kuzular körpe
Saf tutar güzeller el çırpa çırpa
Çöldeki ceylânlar çıkmadan sarpa
Kemend atıp kollarını saralım” (Oğuzcan, 2001: 124)

Yaylada bülbüller, güller, sümbüller, keklikler ve duman bulunur.

“Bülbüller susmadan güller solmadan
Sümbüller kuruyup hep toz olmadan
Yüce yaylam seni duman almadan
Zurba zurba kekliklerin görelim” (Oğuzcan, 2001: 124)

İnsan ağaçların, ormanların değerini bilmelidir. *Türlü Türlü Sadâ Verir Ağaçlar* adlı şiirde ağaçların dili olduğunu Şair betimler.

“Yel değdikçe ince dallar ses verir
Yeşil yaprak etrafında süs verir
Aşılırsan meyvesini has verir
Türlü türlü sadâ verir ağaçlar” (Oğuzcan, 2001: 130)

Seherde Yuvada Uyanır Kuşlar adlı şiirde, kuşların, ağaçların, dağların, bağları güllerin ses verdiğini açıklar.

“Seherde yuvada uyanır kuşlar
Dallar sadâ verir dağlar ses verir
Her biri bir türlü feryada başlar
Güller sadâ verir bağlar ses verir” (Oğuzcan, 2001: 143)

Şair, ortaya çıkan güzelliğin, ahengin kuşların, dağların, bağların, dalların ve güllerin mükemmel bir kombinezonu olduğu inancındadır (Kaya, 2011: 87).

Dağlar adlı şiirinde dağların birbirleriyle göz ettiği, rüzgâr aracılığıyla mektuplaştıkları, birbirlerine naz yaptıkları, dağların kimi zaman dumanlı kimi zaman ise güneşli oldukları, dereli, tepeli özellikleri tasvir edilir.

“Yüce dağlar birbirine göz eder
Rüzgâr ile mektuplaşır naz eder
Gâhi duman bürür gâhi yaz eder
Dereli tepeli köşeli dağlar” (Oğuzcan, 2001: 145)

Kükredi Çimenler Açıldı Güller adlı şiirde çimenlerin yerden adeta fişkıarak çıktığını, her yerin özellikle kırmızı güllerle dolu olduğu gözler önüne serilir. Bunun yanında mart ayında sarı çiğdem açılmakta, nisanda çayır çimenler olmakta, mayıs sonunda yaylalara çıkılmaktadır.

“Kükredi çimenler açıldı güller
Al şala bürünür bahçeler bağlar

Mart ayında sarı çiğdem açılır
Nisan gelir çayır çimen seçilir
Mayıs sonu yaylalara göçülür
Güzellere eda verir o çağlar” (Oğuzcan, 2001: 131)

Esti Bahar Yeli Karlar Eridi adlı şiirde baharda doğada meydana gelen değişim canlı bir şekilde aktarılmaktadır.

“Baharda coşarsa bu ulu toprak
Vücuda getirir her türlü yaprak
Al yeşil giyinmiş dağlara bir bak
Beslenip büyütür yer çiçekleri” (Oğuzcan, 2001: 132)

Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi adlı şiirde, ilkbaharda Adapazarı ilindeki güzellikler tasvir edilir.

“Ağaçlar al giydi kuşlar dillendi
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın
Toprak mevce geldi yer yeşillendi
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın

Kuğul kuğul ötüşüyor kumrular
Çağlayıp akıyor bulanık sular
Meleşir koyunlar körpe kuzular
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın” (Oğuzcan, 2001: 141)

Şair *Tecer* adlı şiirinde gönlünün yaylasının *Tecer* olduğunu, bu yaylanın görünüşü olarak güle benzediğini ifade eder.

“Havalandı gönlüm inmez engine
Her zaman gönlümün yaylası *Tecer*
Yüzünü benzettim gülün rengine
Her zaman gönlümün yaylası *Tecer*” (Oğuzcan, 2001: 147)

Çamlıbel adlı şiirde ise gezip dolaştıktan sonra yorulunca ve coşkun ırmağın sakin bir biçimde *Çamlıbel*'e yaslandığını söyler.

“Bir yâr için diyar diyar dolandım
Yoruldum da *Çamlıbel*'e yaslandım
Irmak oldum çalkalandım bulandım

Yorulдум da Çamlıbel'e yaslandım" (Oğuzcan, 2001: 148)

Kızılırmak I adlı şiirde Ozan, Kızılırmak ile konuşur, onun özelliklerini sıralar. Kızılırmak uzun yıllar önce, dünya kurulalı beri yorulmadan çağlayıp akmaktadır ve bu akış muhtemelen dünyanın sonuna kadar devam edecektir.

“Bahar gelir bulanırsın coşarsın
Dalga vurur kenarlara taşarsın
Dünya kurulalı böyle yaşarsın
Tükenmez ömrün var yol Kızılırmak” (Oğuzcan, 2001: 133)

Şair suyu ayrı bir sevmekte ve değer vermektedir. *Sular* adlı şiirde suyun hayat demek olduğunu açıkça dile getirir.

“Çağlayarak o bahçeden o bağa
Hayat verir kuvvet verir toprağa
İrenk verir çiçeklere yaprağa
Nebatı toprağı bağlayan sular” (Oğuzcan, 2001: 139)

Doğanın dağına bağına hayran olmamak elde değildir. *Girdim Dostun Bahçesine* adlı şiirde Ozan hayranlığını dile getirir.

“Uyanırlar bahar çağı
Güzün döker yaprağı
Veysel gezdim dağı bağı
Hayran oldum o dallara” (Oğuzcan, 2001: 138)

Âşık Veysel'in tasvir ettiği çevreden, doğadan yararlanmak herkesin hakkıdır. Çevreyi, doğayı korumak, ona zarar vermemek, bu güzellikleri yaşatmak herkesin görevi ve sorumluluğudur. İnsanlar bu bilinçle sahip olmalı, bu bilinçle hareket etmeli, yaşamını sürdürmelidir.

Gine Geldi Çattı Selin Zamanı adlı şiirde Şair, “çalışma hakkı” nda söz edildiği gibi, çevre felaketlerinden sele dikkat çeker. Özellikle ilkbahar, sonbahar gibi yağışların arttığı zamanlarda selden korktuğunu, rahat olamadığını belirtir. Patates ektiğini, gerekli tedbirleri aldığını, buna rağmen yine de sel felaketinin olabileceğini/ olduğunu ifade eder.

“Gine geldi çattı selin zamanı
Kınaman komşular korkuyom gayet
Dinlemiyor yalvarmayı amanı
Komaz ki şurada duram ırahat

Düşündükçe derd oluyor derinden
Bazı insan zarar görür kârından
Kumpir ektim kaya söktüm yerinden
Güzel taş döşemiş kumunan kat kat” (Oğuzcan, 2001: 149)

Ozan, tarlaları için ücretli tarım işçisi tuttuğunu, çok emekler, sıkıntılar yaşadığını, sel felaketi olursa bu emeğinden vazgeçerek olana kanaat edeceğini, bunun hiç de kolay olmadığını anlatır.

“İrgat aldım emek verdim çalıştım
Türlü türlü cefalara alıştım
Ektim biçtim emeğimden vazgeçtim
Var mı benim gibi ehli kanaat” (Oğuzcan, 2001: 149)

Orman adlı şiirde ormanına faydaları saymakla bitmez. Şair ormanı yurdun temeli ve her sanatta kullanılan hammadde olarak görür.

“Orman yurdun temelidir
Nesillerin evvelidir
Her sanatın ilk eli'dir
Ormandaki varlığa bak

Güneşten aldığı hızlar
Toplar havayı temizler
Sıhhatli yaşarız bizler
Ormandaki varlığa bak

Yeryüzünde fabrikalar
Ormandadır antikalar
Türlü kumaş çok maddeler
Ormandaki varlığa bak

Bizi besler kaşık olur
Kapı süve eşik olur
Tabut olur beşik olur
Ormandaki varlığa bak

Gemi olur suda yüzer
Uçak olur gökte gezer
Kalem kâğıt neler yazar
Ormandaki varlığa bak” (Oğuzcan, 2001: 152-153)

Ağaç ve orman Şairin düşünce dünyasında önemli yer tutar. İnsan hayatının pek çok safhasında yer alan ağaç, yeşilliği, kuşları, diğer hayvanları, yağmurlarıyla ülkenin süsüdür ve onsuz bir dünya düşünülemez (Kaya, 2011: 86).

İstanbul adlı şiirde Ozan, İstanbul’un güzelliklerini betimler ve eşsiz güzelliğin korunmasını dile getirir.

“Ortasında deniz kenarlar kara
Bu dünyada cennet olmuş kullara
Mehtapta sandallar ne hoş manzara
Sahildir yayladır yerin İstanbul

Gemiler gelir peşi peşine
Şöhretin yayılmış hudut dışına
Ayrı bir güzellik başlı başına
Sevgi muhabbetin derin İstanbul

Dünya güzelliği sendedir mevcut
Hususî özenmiş yaratmış Mâbut
Herkesin gönlünde vardır bir maksut
Halis bir Türk maksadın varın İstanbul” (Oğuzcan, 2001: 182-183)

Âşık Veysel ülkemizin doğasını en güzel biçimde tasvir etmiş, dizelerinde doğanın sesini seslendirmiş, sağlıklı ve dengeli bir çevrenin mutluluğunu yaşamış, yaşatmıştır. Çevresel felaketlerden sel örneğini vererek olumsuzlukları açıklamış, tedbirler alınmasını istemiştir. Günümüz insanın özlem duyduğu çevreyi koruma mesajları ve eğitimi vermiştir.

4.4. Barış Hakkı

İnsanın kendisini huzur içinde hissedebileceği, farklı kimliklere, dinlere, kültürlere ve medeniyetlere saygısının olduğu, güven içinde bir toplum ortamında yaşamasına barış hakkı denir. Bireylerin, toplumun ve devletin barışın korunmasında hakları ve sorumlulukları bulunmaktadır (Karaman Kepenekci, 2014). Burada ele alınan konuların vatandaşlık hakkının yakından uzağa, komşuluktan köye, şehire, ülkeye, dünyaya şeklinde halka halka genişletilmesi şeklinde incelemek mümkündür.

Âşık Veysel *Aslıma Karışıp Toprak Olunca* şiirinde dünya hayatının fani olduğunu, herkesle barış içinde yaşamının doğru olduğunu vurgular.

“Âlimler âlemi ölçer biçerler

Hamını hasını eler seçerler

Bu dünya fânidir konar göçerler

Veysel der ki gel barışak küslerim” (Oğuzcan, 2001: 33)

İnsanların arasında huzursuzluk çıkararak, barışı bozan konulardan biri açgözlülüktür. Hep kendi menfaatini, çıkarını

düşünenler, buna göre yaşamını düzenleyenler toplumda karmaşaya fesada neden olurlar. Bu durumu *Dünyada Tükenmez Murad Var İmiş* şiirinde Şair şu şekilde ortaya koyar:

“Ölüm var dünyada yok imiş murad
Günbegün artıyor türlü meşakkat
Kalmamış dünyada ehli kanaat
İnsanlar içinde çok fesat gördüm” (Oğuzcan, 2001: 34)

Türkiye'nin barış içinde yaşaması, ülkede birlik beraberliğe bağlıdır. *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirinde ülke içindeki bütün ayrışmaların ve ayrılıkların barışı, huzuru bozacağını, bu konuda uyanık olunması gerektiğini vurgular.

“Allah bir Peygamber Hak
Rabbül âlemindir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyim geldi sırası

Kürt'ü Türk'ü ve Çerkez'i
Hep Âdem'in oğlu kızı
Berberce şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi” (Oğuzcan, 2001: 58)

Bu ayrılıklara, gayrılıklara son vermek, insanımızı yakan bu ateşi söndürmek hepimizin borcudur. Bu ayrılıklardan menfaat elde edenlerin oyunlarına dikkat etmek gerekir.

“Yezit nedir ne kızılbaş
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim ateş
Söndürmektir tek çaresi

Şu âlemi yaratan bir
Odur külli şeye kadir
Alevi sünnilik nedir
Menfaattir varvarası” (Oğuzcan, 2001: 58-59)

Bu konuda Ozanın başından geçen bir anı şu şekildedir: Günlük hayatta misafir olduğu evde bir gün bu tür konuşma yapılması onu üzmüş ve sinirlendirmiş. “Hâlâ mı siz-biz kavgasındayız? Bu gelenler insan, daha var mı ‘bizden değil, sizden değil’ Allah aşkına bırakın bu kafayı, ben hoşlanmıyorum bu ikilikten” diyerek tepkisini ortaya koymuş, insan haklarını savunmuştur (Bakiler, 2008: 45).

İnsanlık arasında çıkan çatışmaların bir başka kaynağı da ırkçılıktır. *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirinde ırk ayrımının yüz karası bir durum olduğunu, ırkçılığı ortadan kaldırmanın insanlık davası olduğunu dile getirir.

“Kuran’a bak İncil’e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası

Veysel sapma sağı sola

Sen Allah'tan birlik dile

İkilikten gelir belâ

Dâva insanlık dâvası” (Oğuzcan, 2001: 58- 59)

Savaş, barışı ortadan kaldıran en önemli olgudur. Gerek birinci gerekse ikinci dünya savaşı yaşayan dünyamızda savaş zamanı barış ortamından söz etmek mümkün değildir. Şair özellikle II. Dünya Savaşı ile *Koca Dünya Vaziyeti Değişti* adlı şiirinde dünyanın yandığını ve kan denizi haline geldiğini, Türkiye'nin durumunun çok daha iyi olduğunu açıklar.

“İngiliz Fransız Alaman Urus

Günde telef eder binlerce nüfus

Bu kadar milletler hep suçlu suçsuz

Ataş almış oylum oylum yanıyor

İrahat yok Londra'da Lozan'da

Avrupa Asiyeye hep kızıl kanda

Hamdolsun çok şükür şöyle zamanda

Her taraftan Türk'e rahat deniyor” (Oğuzcan, 2001:

74)

Şairin kendi çevresinden başlayarak bölge, ülke ve tüm dünyaya doğru genişleyen bir barış eğitimi verdiği, bunun bir insanlık davası olduğu (Makal, 1993: 12-13) ve insan hakları bilinci ve eğitimi gerektiği belirtilebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

“Söyleyene bakma söyletene bak” atasözüne göre, sözün özüne inmek, sözün gerçek anlamını bulmak önemlidir. Âşık Veysel bütün şiirleri için olmasa bile kendi sözlerinin bir kısmının Allah’tan olduğunu, kendisini söyletenin Allah olduğunu belirtir. Bu durumda sözün özüne inmek, hakikati bulmak gerekmektedir.

“Herkes gizlidir bu sırrı hikmet
Her nesnede vardır bir türlü ibret
Veysel’i söyletir bir büyük kuvvet
Söyleyen ne söyleten ne Tanrı ne” (Oğuzcan, 2001: 36)

Sanatçı Cengiz Özkan’a göre; Şairin çok yalın ve açık dizeleriyle toplumda eğitici ve öğretici boyutuyla farkındalık oluşturduğu ifade edilebilir. Benzetmek gerekirse, tıpkı bir “ağaç” gibi insanlara gölge, kuşlara yuva, meyve, sobada dal olmuş, üretkenliği, yaşamı ile çevresin canlılara fayda sağlamıştır (Yurduşen, 2013: 127-129). Yazar Doğan Kaya’ya göre; Ozanın ayakları sağlam tere basan bir kişiliği vardır ve söylediklerini yaşayan bir âşıktır. Tek sözcükle ifade etmek gerekirse “insan”dır ve insanı insanda arayan bir yanı vardır. Daha çok kendini anlatır gibi görünse de, insanlığı anlatmış, insanlığın nasıl olması gerektiğini işlediği konularla ve verdiği mesajlarla dile getirmiştir (Yurduşen, 2013: 133-134). Tasavvuf görüşüne bağlı mistik bir şair olarak insan sevgisi, ırksal ve mezhepsel ayrılıkların yanlılığı eğitimi vermiştir (Çerkezoğlu, 2015: 92).

Âşık Veysel'in insan anlayışında insanların çeşitli kişilik özelliklerini kabul ettiği görülmektedir. Ona göre insan nefis denilen hırslı bir duyguya sahiptir ve bu nedenle öfkelenmektedir. Oysa toprak tabiatlı insanlar da bulunmaktadır, nasıl ki toprak kimsenin hakkını yemez, kimseyi aldatmazsa, onlar hırslanmaz, kötülüğe iyilikle karşılık verir. Toprak tabiatlı kişiler iyi insanlardır, bunları arayıp bulmak lazımdır, fakat bu tür insanlar çok azdır (Bakiler, 2008: 37). Bu görüşlerden hareketle Şairin herkesin haklarına saygı duyan, başkalarının hakkını gözetken, kendine karşı yapılan haksızlıklarda gerektiğinde affetmeyi bilen, kötülöklere iyilikle karşılık verebilen, sevgi gösteren insan modeli ortaya koyduğu, ömrü boyunca bu insanı yetiştirmeye çalıştığı ifade edilebilir.

1963 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Âşık Veysel'i kabul ederek onunla kırk beş dakika sohbetle bulunduktan sonra "Herkes sizin gibi görse, memlekette kötölük kalmaz. Ama maalesef olmuyor..." şeklinde iltifatta bulunmuştur (Bakiler, 2008: 39). Devletin en üst yetkilisinin bu tespiti son derece önemlidir. Âşık Veysel her konuda özellikle insan hakları konusunda örnek insan, örnek vatandaş, örnek sanatçıdır. Çevresine, dinleyicilere, izleyicilere, öğrencilere, milletine ve insanlığa rol model olmuş, hem şiirleri ve sözleriyle hem de uygulamaları, yaşantısı ile insan hakları eğitimi vermiştir.

Kişilerin en doğal hak olarak yaşama hakkına sahip olduğu görüşünde olan Şair sel, deprem gibi felaketlerde meydana gelen can kayıplarına dikkat çekmektedir. Kızılırmak nehrinin taşması sonucu nice insanların öldüğünü,

1939 Erzincan depremiyle binlerce insanımızın vefatını dile getirir. Bu felaketlere karşı uyanık olunmasını ve tedbir alınmasını ister. Gayretle çalışma sonucu yaraların sarılacağını vurgular. Bu tür felaketler günümüzde de meydana gelmektedir ve Ozanın düşünceleri insan hakları eğitimi içeriğine uygundur. *Uzun İnce Bir Yoldayım* şiiri yaşama hakkını en yalın biçimde anlatır, *Umut Yaşar* adlı şiirinde Şair yaşamın güzelliği ve umutlarla dolu olduğunu vurgulayarak insana yaşama sevinci aktarır.

Kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı açısından; *Ben Ulu Kuş Olsam Uçsam Yürüsem* şiirinde “Zemanede emniyet yok insana” diyerek güven bunalımını ortaya koymuştur (Oğuzcan, 2001: 122). Değişen dünyada toplumda güvenliği sarsan hırsızlık olayları daha büyümüş ve karmaşık bir hal almıştır. Şair, *Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı* şiirinde;

“Hırsızlar çalardı at ile para

Şimdi çalıyorlar uçak tayyare” (Oğuzcan, 2001: 70)

ile açıklar. Günümüzde organize suçlar, siber suçlar, bilişim suçları yaygınlaşarak artmaktadır. *İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa* adlı şiirinde güvenli bir toplumun doğru, dürüst davranışlarla olabileceği eğitimini vermiş, kendisi de bu yolda yıllarca çabaladığını belirterek, toplumda kötülükle mücadele fikrini aşlamıştır. Doğruluk ve dürüstlük Şairin şiirlerinde en çok yer alan değerler arasındadır (Kurtoğlu, 2017: 113). Ozanın eleştirisinin bireyden topluma uzanan boyutu bulunmaktadır (Özdemir, 2018: 158-159).

Âşık Veysel *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirinde bütün insanların eşitliğini ilan etmiş, adeta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin eşitlik ilkesini şiirleştirmiştir. *Kardeşim* ve *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirlerinde insanlar arası her türlü ayrımcılığın yanlışlığını ispatlamıştır. Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından olan ırkçılık, yabancı düşmanlığı alanında Âşık Veysel'in dizilerinde alınacak dersler bulunmaktadır. Eşitlik ve demokrasi yine Şairin şiirlerinde en çok yer alan değerler arasındadır (Kurtoğlu, 2017: 114-115). Sınıf ayrılığına yapıcı bir eleştiri ile yaklaşmıştır (Özdemir, 2018: 153-155).

Şair Allaha inancını çeşitli şiirlerinde dile getirmiş, O'na duyduğu sevgiyi en güzel biçimde açıklamıştır. *Senlik Benlik Nedir Bırak* adlı şiirinde semavi dinlerin hak olduğunu belirterek din ve vicdan özgürlüğü eğitimi yapmıştır. Her dinin kutsalları vardır ve tüm insanlar bu kutsallara saygı göstermek zorundadır. *Âşıklar II* şiirinde Âşık Veysel, sevgi ve muhabbetin insani özellikler olduğunu, kötülöklere kapılmayıp insanın vicdanı ile hakkı bulabileceği sonucuna ulaşmıştır. Ozanın yaşamı boyunca özellikle mezhepsel ayrılık ve tartışmalardan da uzak durmayı tercih etmesi, günümüz eğitiminde öğrencilere rol model olarak gösterilebilir.

Güzelliğın On Par'etmez şiirinde düşünce özgürlüğünü savunarak herkesin bu özgürlüğe sahip olduğunu, insanların farklı farklı düşünceye sahip olmasının en doğal hakkı olduğunu "Koyun kurt ile gezerdi- Fikir başka başk'olmasa" dizeleriyle tespit etmiş, farklı düşünelere saygı gösterilmesi

üzerinde durmuştur. *Durum* adlı şiirinde ise düşünce ve kanaatin açıklanmasında hukuk dışı yolların, ihlallerin yanlışlığını belirterek topluma zarar verecek ifadelerin, dolandırıcılığın, hakaretin önüne geçmiştir.

Şair, *Parasını Çalan Hırsıza* ve *Balta* adlı şiirlerinde hak arama özgürlüğünü kullanarak haksızlığa uğradığını, para ve baltasının çalındığını, bunların iadesini, suç işleyenlerin suçlarının cezasız kalmayacağını ileri sürmüştür. Toplumda görme engelli bir bireye yardım edenler olduğu gibi ona zarar verenlerin olması düşündürücüdür. O, şiirleriyle haklara saygılı olma eğitimi vermektedir.

Âşık Veysel *Anama* ve *Sazım'a* adlı şiirlerinden anne ve baba hakkı üzerinde durarak onlara saygılı olmaya davet eder. *Durum* ve *Kalmadı* adlı şiirlerinde yeni neslin büyüklere saygı göstermediğinden yakınır, doğru olanı gösterir. Bu görüşleri ile Şair yozlaşan kültüre eleştirel yaklaşımda bulunmuştur (Özdemir, 2018: 159-160). Ozan *Genç Yaşımda Felek Vurdu Başıma* adlı şiirde evlenerek yuva kurduğunu, bazı nedenlerle yuvasının yıkıldığını açıklar. *Memlekete Destan Oldum* adlı şiirinde yaşadığı olumsuzlukları ortaya koyar. Nihayet ikinci evliliğinde mutlu bir yuva kurabilmiş, eşine ve çocuklarına olan sevgisini *Yeni Mektup Aldım Gül Yüzlü Yardan* şiirinde işleyerek ailenin değerinin bilinmesini vurgulamıştır.

Anam adlı şiirde çocuklar için aile eğitiminin son derece önemli olduğunu, milli ve manevi değerlerin ailede verildiğini, ailelerin bu konuda bilinçli olması düşüncesini vermiştir. Babasının onu küçük yaşlarda saz ile tanıştırması, Şairin bu konuda zirveye çıkışı, çocukların ilgi ve

yeteneklerine göre yönlendirmesinin en güzel örneği olmuştur.

Görme engelli oluşundan ve o dönemde ki imkânsızlıklardan dolayı örgün eğitim alamayan Âşık Veysel, şiirlerinde eğitim hakkını ilmek ilmek işler. *Vatan Sevgisini İçten Duyanlar* adlı şiirde kız-erkek ayrımı yapılmaksızın çocukların okula gitmesini, *Okul I* ve *Okul II* şiirlerinde okulun çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimlerine ve ülkenin ilerlemesine olan katkısına dikkat çekmiştir. *Uyan Bu Gafletten* ve *Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız* adlı şiirlerinde eğitime, bilime önem vererek, keşifler, icatlar yaparak topyekûn eğitim seferberliği ile çağdaş medeniyet düzeyine erişilebileceğini savunur. *Aldanma Cahilin Kuru Lafına* adlı şiirinde eğitim ve bilimin önüne çıkabilecek cahil insanlara takılmadan ilerlemeyi önermiştir. *Halkevi I* ve *Halkevi II* şiirlerinde yaygın eğitim yoluyla özellikle örgün eğitimin dışındaki insanların bilgi, beceri, tutum, meslek kazanmalarının gereğini belirtmiştir. *Köy Enstitülerine* adlı şiiri ile köylere uygulamalı olarak öğretmen yetiştiren kurumların yararlarını açıklamış, kendisi de bu enstitülerde saz öğretmeni olarak görev almış, yüzlerce öğrenciye Türk'ün milli sazını ve müziğini sevdirmiş, öğretmiştir. Türkiye'yi okul okul gezerek verdiği konserlerle müzik yoluyla değerler eğitimi, insan hakları eğitimi vermiştir.

Şair *Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş* adlı şiirde; insanların harekete geçerek sürekli çalışma sonucu refaha erebileceğini belirtir. *Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünmek* adlı şiirde yurt insanının boş durmayıp çiftçilerin ekip biçmesini,

zanaatkâr veya memur olarak görev yapmasını, hamal, esnaf ve tüccarın işini en güzel şekilde yerine getirmesini, tembel insanlardan uzak durulmasını, bütün bunları yaparken tasarruflu olmayı muhteşem bir şekilde ortaya koymuş, çalışma düşüncesi eğitimini adeta zihinlere kazımıştır. Türkiye'nin yükselmesi için insanlara sürekli çok çalışmayı tavsiye etmiş, bundan başka bir yol bulunmadığını vurgulamıştır (Karaçağıl, 2019: 90). *Vatan Sevgisini İçten Duyanlar* adlı şiirde çalışmanın hak olduğu gibi görev olduğu düşüncesi insan hakları eğitimine uygundur.

Şair, *Kara Toprak* adlı yaygın olarak bilinen şiirinde çalışınca kara toprağın karşılığını insanın temel gıda ihtiyacı olan ürünleri verdiğini, *Tarlam* ve *Çiftçiler* adlı şiirlerinde tarımın önemi üzerinde durarak “emeksiz yemek olmaz”, “bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur” atasözlerinin gerçeğini vurgulamıştır. Çalışkanlık ve üretim Ozan'ın şiirlerinde en çok yer alan değerler arasındadır (Kurtoğlu, 2017: 109-110). *Emeklerim Zay'eyledi Sel Benim* adlı şiirde Şair sel gibi doğal afetleri hatırlatarak emeğin boşa gitmemesi için her türlü önlemin alınması konusunda uyarıda bulunmuştur.

Özel gereksinimli bir birey olan Âşık Veysel, yaşamı boyunca çok kez hastaneye yatmış, hasta haklarından yararlanmıştır. Bu durumu, *Kader*, *Hastahene I* ve *II* adlı şiirlerinde tasvir ederek doktorların yetenekli olduğunu, hastalara nazik davrandıklarını, iyiniyetli olduklarını, aynı biçimde hemşirelerin hastaların bacıları-kardeşleri gibi davrandığını belirtmiştir. Bu şiirlerden ‘sağlıkçılar hastalara iyi davranmalı, hastalar da sağlıkçıların değerini bilmeli, kesinlikle şiddet uygulanmamalı, hasta ziyaretleri hastaların

psikolojisine iyi gelmektedir' sonuçları ortaya çıkmaktadır. Şaire ilerleyen dönemlerde göz ameliyatı ve daha sonra akciğer ameliyatı teklif edilmiş, Ozan kendine göre nedenlerle sağlık hakkını kullanmayı tercih etmemiştir.

Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız adlı şiirde ülkenin bölünmesine yönelik düşünce ve çatışmaların çirkin olduğu, ülkenin ilerlemesine engel olduğu saptamalarını yapmıştır. Bu şiirinde ve *Ağlayalım Atatürk'e* adlı şiirinde yapılacak işin birlik ve beraberlik ile güçlenmek, yılmadan, yorulmadan çalışmak olduğunu savunur. *Okul II* adlı şiirde çocukların ve gençlerin bilgisizlikten korunması, meslek öğrenimi için okumayı, öğrenmeyi teşvik eder, onları güdüler. *İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa* şiirinde evlatların, gençlerin kötü ahlaktan korunmasını, milli ve manevi değerlerle donanımlı olmasını ister. Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzak durmasının bir yolu da çalışmalarıdır. Şair *Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünek* adlı şiirinde Gençlikte çalışmalı, iş yapmaktan, işe gitmekten erinmemeli, gençliği kendisine, ailesine, milletine faydalı bir şekilde geçirmelidir. Ozan, *Halkevi II* adlı şiirinde halkevlerinde spor kolu olduğunu, spor yapıldığını tasvir eder. Spor, gençleri ve yetişkinleri kötü alışkanlıklardan korunmasında önemli bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir.

Âşık Veysel'e 1965 yılında 'Anadilimize ve Milli Birliğimize yaptığı hizmetler' den dolayı TBMM tarafından özel bir kanunla vatani hizmet tertibinden 500 TL maaş bağlanması, 2023 yılının Âşık Veysel Yılı olarak kutlanmasının kabul edilmesi, Anayasa'da ifadesini bulan

‘sanat ve sanatçının korunması’ esasına uygun uygulamalardır.

Şair, *Türk Adı Babamdan Bana Mirastır, Kader, Gel Birlik Kavline Girelim Kardeş, Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız, Vatan Sevgisini İçten Duyanlar* adlı şiirlerde vatansızlık örneği göstererek birlik, beraberlik, kardeşlik düşüncesini ortaya koymuştur. *Uyan Bu Gafletten* adlı şiirde yurttaşların bilinçlenmesini, çalışmasını, bilime sarılmasını isteyerek vatandaşlık eğitimi yapmıştır. *Atatürk, 19 Mayıs’ta Parlayan Zafer, Ağlayalım Atatürk’e* adlı şiirinde yurdun değeri ve korunması işlenmiştir. *Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner* şiirinde vatandaşlığın zirvesi olan vatan uğruna canını feda etme, şehitliği arzulamıştır. *Dumlupınar Denizaltısına* adlı şiirde şehitlerimizin unutulmamasına vurgu yapmıştır.

Köprü adlı şiirde Ozan halkın elbirliği ile köprü yaptırdığını, köprünün yakılarak yıkıldığını, yeniden devlet-millet el ele bu köprünün yapılacağını betimleyerek örnek vatandaşlık eğitimi yapmıştır. *Taşlama II* adlı şiirde Şair, o dönemde Kıbrıs’ta yaşananları açıklayarak yaşanan sorunlara vatandaş olarak duyarlı olunmasını istemiş, çözüm önerileri getirerek aktif vatandaşlık modeli olmuştur. Milli bilinç, birlik ve beraberlik Âşık Veysel’in şiirlerinde en çok yer alan değerler arasındadır (Kurtoğlu, 2017: 108-111). Birlik ve beraberliğin göz ardı edilmesine eleştirel yaklaşımda bulunmuştur (Özdemir, 2018: 156-157).

Şair, *Talih Çile Kader Sözü Bir Etmiş, Genç Yaşımda Felek Vurdu Başıma* adlı şiirlerinde görme engelli oluşunu ve sıkıntılarını anlatmıştır. Bu dönemde en büyük yardımcısı

Anama şiirinde annesi, *Genç Yaşımnda Felek Vurdu Başıma* şiirinde belirttiği gibi sazi olmuştur. Buradan engellilerin hayata küsmeyip bir işle, bir sanatla meşgul olması sonucu da ortaya çıkmaktadır. Şair, ozanlığını görme engelli oluşuna bağlayarak engelini en güzel biçimde aştığını defalarca dile getirmiştir. Özel gereksinimli bireylerin sevme, sevilme, kabul görme, saygı görme haklarını ortaya koymuştur.

Bizim Eller Yaylasına Yürümüş, Türü Türü Sada Verir Ağaçlar, Seherde Yuvada Uyanır Kuşlar, Dağlar, Kükredi Çimenler Açıldı Güller adlı şiirlerde, doğanın güzelliklerini, kuşların, ağaçların, dağların, bağların, güllerin ses verdiğini, doğanın canlı olduğunu, bu canlılığın sürdürülmesinin insanın görevi olduğunu tespit etmiştir. *Kızılırmak I* ve *Sular* adlı şiirlerde ırmağın, suyun değerli oluşunu ifade etmiştir. *Gine Geldi Çattı Selin Zamanı* adlı şiirde Şair çevre felaketlerinden sele dikkat çekmiş, zararlarını açıklamıştır. *Orman* adlı şiirde özellikle ormanın önemi üzerinde durmuş, onu yurdun temeli, sanatın hammaddesi olarak sunmuştur.

Âşık Veysel *Aslıma Karışıp Toprak Olunca* şiirinde herkesle barış içinde yaşamayı arzulamıştır. *Dünyada Tükenmez Murad Var İmiş* şiirinde insanların açgözlülüğü, sadece kendi çıkarını düşünme, bozukluk çıkarmalarını eleştirmiş, çözümü bireyden topluma, toplumdan devletlere gidildiğinde, elindeki ile yetinme, kanaat, başkasını düşünme ile barışın sağlanması daha mümkün görmüştür. *Koca Dünya Vaziyeti Değişti* adlı şiirinde II. Dünya Savaşı'nın zararlarını, dünyanın yandığını ve kan denizi haline geldiğini, Türkiye'nin ise savaşa katılmayarak durumunun çok daha iyi olduğu sonucuna ulaşmış, barış eğitimi vermiştir.

Şairin şiirlerinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın tüm okul kademelerinde öğrencilere kazandırmayı hedeflediği adalet, alçakgönüllülük, Atatürk sevgisi, barış, bilimsellik, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, dürüstlük, fedakârlık, millî bilinç, millî değerlere sahip çıkma, öğrenmeye istekli olma, sabır, saygı, sevgi, tasarruf, vatanseverlik, yardımlaşma, kötü alışkanlıklardan kaçınma gibi birçok değer bulunmaktadır. Ozanın şiirlerinin anlaşılır, akıcı ve ritmik bir yapıya sahip olması, değer öğretimini kolay, etkili ve verimli kazandıracaktır (Yığman 2019: 159). Bu konuda eğitim programlarında Ozanın şiirleri daha çok yer almalıdır (Yurduşen, 2013: 137). Bu ders programları Türkçe, Sosyal Bilgiler, Tarih, Müzik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Felsefe, İnsan Hakları ve Demokrasi olabilir.

Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı temel eseri ve diğer eserleriyle insan hakları olarak kişisel haklar, ekonomik ve sosyal haklar ile siyasi haklar ve yeni hakların eğitimini yapmıştır. Bunun nedeni sorulduğunda “Ben körüm, dosdoğru yürümeyip sağa sola saparsam bir çukura yuvarlanırım” cevabını vermiştir (Alkan, 2001: 64) Dizelerle, şiirlerle, okuduğu türkülerle insan hakları alanında yaşanan hem olumlu hem de olumsuz durumlara odaklanmış, görüşlerini açık bir şekilde yansıtmıştır. Asıl sorunun insanlık davası olduğunu tüm insanlara öğretmiştir (Yurduşen, 2013: 129). Eleştirilerini her zaman yapıcı yaklaşımla yapmayı benimseyerek zamanın çok ötesinde olduğunu kanıtlamıştır (Özdemir, 2018: 161). *Dostlar Beni Hatırlasın* bu açıdan şiirle, müzikle insan hakları eğitimi önerilerine uygun olduğu (Karaman Kepenekci, 2000: 157) belirtilebilir.

Günümüz dünyasında insana değer veren, insan haklarına inanan, savunan, insan hakları eğitimi yapan Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi gönül erlerine ihtiyaç vardır. Bu gönül zirvelerinin yolundan giden Âşık Veysel, eserleriyle insanlığa eşsiz bir miras bırakmıştır. Bu mirasa sahip çıkmak, anlamak, öğrenmek, yaşamak ve yaşatmak ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar için bir görev, tüm insanlık için bir sorumluluk/ yükümlülük olarak kabul edilebilir.

Kaynakça

Akyüz, E. (2020). *Çocuk hukuku*. Ankara: PegemA Yayınları.

Akyüz, Y. (2021). *Türk eğitim tarihi*, Ankara: PegemA Yayınları.

Alkan, E. (2001). *Aşık Veysel'den nükteler*". İstanbul: Pencere Yayınları.

Altuntaş, M. (2002). *Türk anayasalarında insan hakları*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, T.C. Başbakanlık, Ankara.

Arslan, Ç. ve Kayañççek, M. (2010). *T.C. anayasası*. İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Council of Europe (2003). *Avrupa insan hakları sözleşmesi*. Ankara: TC Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları.

Çeçen, A. (1995). *İnsan hakları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Çelebi, İ. (2023). Sünnetullah. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 14.06.2023,

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sunnetullah>.

Çekiç, O. (2020). Öğrencilerin hakları ve sorumlulukları. *Eğitim Hukuku*. (Ed. Tufan Aytaç). Ankara: PegemA Yayınları, 57-98.

Çerkezoğlu, E. (2015). *Áşık Veysel Şatiroğlu'nun şiirlerinde din ve dindarlık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Dursun, D. (1991). İnsan hakları. (Editör: M. Fatih Saraç). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi 2*. İstanbul: Risale, 173-175.

Erdoğan, T. Ve Tuna, C. (2022). Bilimin kötüye kullanılması olasılığına karşıın insan onurunu koruma hakkı. *Kosovo Educational Research Journal*, Volume 3, Issue 2, 2-18.

Eskicioğlu, O. (1996). *İslam hukuku açısından hukuk ve insan hakları*. İzmir: Anadolu Matbaası.

Friedrich, C. J. (1999). *Sınırlı devlet*, (Çev: Mehmet Turhan). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Gül, İ. (2020). Türk eğitim sistemini kuran ve düzenleyen temel metinler. *Eğitim hukuku*. (Ed. Tufan Aytaç). Ankara: PegemA Yayınları. 37-56.

Görmez, E. ve İşler, M. (2019). İnsan haklarının tarihsel gelişimi. *Vatandaşlık Bilgisi*. (Ed. Zihni Merey). PegemA Yayınları, Ankara: 70-121.

Gözler, K. (2015). *Hukukun temel kavramları*. Bursa: Ekin Yayınları.

Karaçağıl, A. (2019). *Áşık Veysel'in şiirlerinin vatan, millet, din, bayrak kavramları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Kaya, D. (2011). *Âşık Veysel*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaman Kepenekci, Y. (2014). *İnsan hakları ve vatandaşlık*. Ankara: Siyasal Yayınları.

Karaman Kepenekci, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayınları.

Karatepe, Ş. (2013). İnsan haklarının ilahi temelleri. *Hz. Peygamber ve insan hakları*. (Ed. Türkiye Diyanet Vakfı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 47-64.

Kurnaz, A. ve Araslan, S. (2018). Üst düzey düşünme becerileri. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (Ed. Ali Arslan ve Cevat Eker). Ankara: Nobel Yayınları, 237-282.

Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (83), 101-123.

Makal, T. K. (1993). *Âşık Veysel. hayatı, sanatı, şiirleri*. İstanbul: Toker Yayınları.

Mourgeon, J. (1991). *İnsan hakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Oğuzcan, Ü. Y. (2001). *Dostlar beni hatırlasın. (Âşık Veysel-hayatı ve bütün şiirleri)*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Özdemir, S. D. (2018). Âşık Veysel'in şiirlerinde sosyal eleştiri. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(16), 151-161.

Pehlivan, B. (1984). *Âşık Veysel*. İstanbul: Deniz Kitaplar Yayınevi.

Resmi Gazete. (2022). Genelge 2022/19, 29.12.2022 tarih ve 32058 Sayılı. Erişim: 20.4.2023, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221229-23.pdf>

T.C. Niksar Kaymakamlığı, (2022). Tüketici hakları. Erişim: 31.08.2022, <http://www.niksar.gov.tr/tuketici-haklari>

Tuna, C.(2020). Safahat'tan Günümüz İnsan Hakları Eğitimine Yansımalar. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 15 (2), 1267-1285. Erişim: 20.4.2023,

<https://turkishstudies.net/education?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=bbcdc0ed-a9e1-4f53-8aa0-b35b214ee9cb.pdf&key=40021>

Türk Dil Kurumu, (2023). Kül. Erişim: 14.06.2023, <https://sozluk.gov.tr/>

Yavuz, Y.Ş. (2023). Hidayet, *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim: 14.06.2023,

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hidayet>,

Yığman, S. (2019). *Değerler eğitimi açısından Âşık Veysel'in şiirleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara:

Seçkin Yayıncılık.

Yurduşen, Y. (2013). *Âşık edebiyatı halk şiirindeki eğitsel ve öğretisel unsurlar (Âşık Veysel örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.